

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra etologie a zájmových chovů

**Česká zemědělská
univerzita v Praze**

**Vývoj zastoupení plemen psů využívaných
v zoorehabilitaci bez přímé asistence člověka**

Bakalářská práce

Autor práce: Michaela Sedláčková

Obor studia: Zoorehabilitace a asistenční aktivity se zvířaty

Vedoucí práce: Ing. Ivona Svobodová, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Vývoj zastoupení plemen psů využívaných v zoorehabilitaci bez přímé asistence člověka" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 2.5.2021

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Ivoně Svobodové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a velice vstřícný přístup při zpracování této bakalářské práce. Dále bych také poděkovala mé rodině a přátelům za podporu při psaní této práce, a především po celou dobu mého studia.

Vývoj zastoupení plemen psů využívaných v zoorehabilitaci bez přímé asistence člověka

Souhrn

Hlavním tématem této bakalářské práce byl vývoj v používání plemen psů pracujících jako asistenční.

Práce shrnuje danou problematiku pomocí zpracování dostupných informací a poznatků ze světové vědecké literatury. Například se práce zabývá rozdělením asistenčních psů, popisem využití jednotlivých druhů těchto psů a úkonů, které jsou s daným druhem asistenčního psa spojené, a následně testováním využívaných plemen, kde jsou shrnuty vědecké poznatky o daných plemenech a jejich problémy, především behaviorální, kam patří zejména agrese, strach, úzkost či roztěkanost.

Důležitým faktorem je především organizování asistenčních psů ve světě a v České republice a kritéria, která mají jednotlivé organizace pro jejich získání. Je totiž dobré vědět jaká plemena se nejvíce využívají, a především z jakého důvodu, protože ne všechna plemena jsou vhodná na danou práci. Hlavním problémem organizací, které se této činnosti věnují, je především financování tzv. předvýchovy a výcviku. Klienti si totiž v převážné většině případů sami výcvik asistenčního psa neplatí a bez těchto organizací by lidé s handicapem neměli ani příležitost k vlastnění a vycvičení svého vlastního asistenčního psa.

Důležité jsou také předpoklady cvičených plemen asistenčních psů pro jejich výběr, mezi které se řadí zdravotní stav, povahové vlastnosti, či tělesná konstituce asistenčních psů pro danou práci. V textu je vysvětleno, proč jsou tato kritéria důležitá, která plemena mají predikce k různým onemocněním či povahovým rysům.

Vlastní metodika práce byla založena na základě grafů vytvořených ze zjištěných údajů ze světových vědeckých článků a z internetových zdrojů českých organizací. Všechny grafy byly vytvořeny pro dvě období: období do roku 2010 a období mezi lety 2011–2020.

Záměrem práce bylo zmapovat, jak se v průběhu let vyvíjela popularita plemen asistenčních psů, zda se využívali více psi či feny, a jaká byla preference klientů při výběru barvy srsti nebo velikosti asistenčního psa. Z výsledků je možné odvodit, jak se v průběhu let měnily preference klientů a přizpůsobit tomu budoucí výběr vhodných adeptů na výcvik.

Klíčová slova: pes, plemena, asistenční pes, vodící pes, signální pes

Evolution of the representation of dog breeds used in zoorehabilitation without direct human assistance

Summary

The main topic of this bachelor thesis was the development in the use of breeds of dogs working as assistance.

The literature search summarized the issue by processing available information and knowledge from world scientific literature. For example, the work deals with the division of assistance dogs, a description of the use of individual species of these dogs and the actions associated with the type of assistance dog, and then testing the breeds, which summarizes scientific knowledge about the breeds and their problems, especially behavioral, where they belong especially aggression, fear, anxiety or distraction.

An important factor is the organization of assistance dogs in the world and in the Czech Republic and the criteria for obtaining them. It is good to know which breeds are most used and especially for what reason because not all breeds are suitable for the job. The main problem of organizations that are engaged in this activity is primarily the financing of so-called pre-education and training. In the vast majority of cases, clients do not pay for the training of an assistance dog themselves. Without these organizations people with disabilities would not even have the opportunity to own and train their own assistance dog.

Assumptions are also important of trained breeds of assistance dogs, which include health status, character traits, or body constitution. The text explains why these criteria are important, which breeds have predictions for various diseases or traits and also what should be the ideal constitution of the assistance dog.

The actual methodology of the work was based on graphs created from data obtained from world scientific articles and from Internet sources of Czech organizations. All graphs were created for two periods: the period until 2010 and the period between 2011-2020.

The aim of the work was to map how the popularity of assistance dog breeds developed over the years, whether more dogs or bitches were used, and what was the preference of clients when choosing the color of coat or size of the assistance dog. From the results it is possible to deduce how the preferences of clients have changed over the years and to adapt the future selection of suitable trainees for training.

Keywords: dog, breeds, assistance dog, guide dog, hearing dog

Obsah

1	Úvod	1
2	Cíl práce.....	2
3	Literární rešerše	3
3.1	Psi využívání v zoorehabilitaci bez přímé asistence člověka.....	3
3.1.1	Rozdělení psů dle typu jejich využití.....	3
3.1.2	Testování využívaných plemen	5
3.1.3	Problémy nejvyužívanějších plemen a důvody vyřazení.....	8
3.2	Organizování a zajišťování asistenčních psů pro klienty ve světě.....	10
3.2.1	Světové instituce zabývající se výcvikem a předáváním asistenčních psů12	
3.2.2	Kritéria pro získání asistenčního psa ve světě	13
3.2.3	Finanční náklady.....	14
3.3	Organizování a zajišťování asistenčních psů pro klienty v České republice15	
3.3.1	České instituce zabývající se výcvikem a předáváním asistenčních psů..	16
3.3.2	Kritéria pro získání asistenčního psa v České republice.....	17
3.3.3	Finanční náklady.....	17
3.4	Předpoklady asistenčních psů	18
3.4.1	Problémy spojené se zdravotním stavem psů	18
3.4.2	Předpoklady povahových vlastností a poslušnosti psů	19
3.4.3	Předpoklady tělesné konstituce psů	20
4	Metodika a materiál	21
5	Výsledky	23
6	Diskuze.....	31
7	Závěr	33
8	Literatura	34
9	Seznam grafů.....	42

1 Úvod

Psi jsou ve společnosti lidí od nepaměti a vždy měli s lidmi pozitivní vztahy, o čemž svědčí různé historické i současné dokumenty a spisy. Psi vždy sloužili jako dobří pomocníci při ochraně majetku, společníci, ochránci a také jako psychická podpora. Důležitou roli v dnešní době hrají nejen v zájmových chovech jako mazlíčci, ale slouží především pro lidi s různými druhy handicapu, při běžných denních činnostech, každodenní sebeobsluze či při začleňování do společnosti. Dle Hart et al. (1987) je dokázáno, že lidem s asistenčním psem pomohlo jeho vlastnění k lepšímu přijetí do kolektivu. Například si našli nové přátele a měli pocit většího respektu.

Handicap je součástí lidského bytí již od jeho počátku. Podle Světové zdravotnické organizace (World Health Organization-WHO) téměř každý člověk v určitém okamžiku svého života dočasně nebo trvale zažije zdravotní postižení. Organizace WHO udává, že více než miliarda lidí, což je přibližně 15 % světové populace žije s nějakou formou zdravotního postižení a tento počet se v průběhu let neustále zvyšuje. Lidé se zdravotním postižením se setkávají s horším přístupem ke vzdělání a pracovním příležitostem a je mnohem pravděpodobnější, že budou žít v chudobě než lidé bez zdravotního postižení.

V posledních letech počet asistenčních psů po celém světě prudce roste. Například v USA je více než 500 000 asistenčních psů. Tento nárůst může být způsoben tím, že lidem s handicapem je stále více umožněno pořídit si vlastního asistenčního psa. Mají však problém získat na asistenčního psa odpovídající finanční prostředky. V mnoha zemích závisí financování těchto psů na různých organizacích, firmách a jednotlivých dobrovolných dárcích. Právě proto je důležité řešit otázku výběru asistenčního psa. Každý jednatel má totiž jiný handicap a jiné jasně dané požadavky na svého psa, ať už vodícího, signálního či asistenčního. Právě pro výběr konkrétního, a především úspěšného psa je důležité znát požadavky klienta, a také předpoklady daných psů. Je tedy velice důležité vědět, jaká plemena se nejvíce využívají, jaké pohlaví, barva srsti či velikost psa, a hlavně proč tomu tak je. Zda nějaká plemena mají výhody oproti ostatním či zda je lepší vlastnit psa menší nebo větší velikosti atd. Jones et Gosling (2005) uvedli, že výběr psa pro konkrétní práci není snadný. Často si totiž lidé vybírají psa, který se jim líbí, avšak některá plemena jsou pro konkrétní práci vhodnější a mají vhodnější fyzické i psychické předpoklady než jiná plemena.

V poslední době si v zahraničí lidé berou psa také z útulku, což výběr vhodného jedince výrazně ztěžuje. Přitom správný výběr na začátku výcviku může snížit náklady na psa a tím pádem zvýšit počet asistenčních psů ve výcviku. Efektivita výběru psů vhodných pro práci by mohla být vyšší, pokud se včas identifikují prediktory pro úspěch ve výcviku. Tím by ceny klesly a nevhodní jedinci by byli vyřazeni z výcviku rychleji (Tomkins et al., 2012; Harvey et al., 2016).

2 Cíl práce

Hlavním cílem bakalářské práce je z dostupných odborných a vědeckých zdrojů vypracovat přehled plemen psů, využívaných v zoorehabilitaci bez přímé asistence člověka (vycvičený pes je předán klientovi k užívání – vodící, signální a asistenční psi) v průběhu dohledatelného období do současnosti.

Navazující dílčí cíle:

- 1) přehled nejčastěji využívaných plemen v zahraničních organizacích a na území České republiky
- 2) preference při výběru pohlaví, barvy a velikosti

3 Literární rešerše

3.1 Psi využívání v zoorehabilitaci bez přímé asistence člověka

V oblasti psů pomáhajících osobám se zdravotními handicapy bez přímé asistence člověka není terminologie zcela jasná, a to z důvodu rozdílné terminologie mezinárodních organizací a výcvikových center působících v České republice. Některé organizace uvádějí překlady termínů tak, že souhrnně obsahují vodící psy pro nevidomé a slabozraké, psy pro osoby s problémy s mobilitou, pro klienty neslyšící a nedoslýchavé, pro osoby se záchvatovými onemocněními či psychickými bariérami a problémy. Zatímco jiné organizace termínem asistenční pes označují pouze psy vycvičené na pomoc tělesně postiženým osobám používajícím invalidní vozík (Galetová, 2008). Zákony jsou důležité a představují soubor oficiálně uznávaných pravidel, která poskytují lidem se zdravotním postižením práva závazná pro celou společnost a mohou být vymáhána, pokud nebudou dodržena (Brassil et Brassil, 2005). Nedostatek komplexních zákonů v Evropské unii i na vnitrostátních úrovních má různé negativní důsledky, a to od obecnějších obtíží týkajících se definice a uznávání různých typů asistenčních psů, až po individuální obtíže v každodenním životě psů a jejich majitelů, třeba v zajištění jejich svobody volného pohybu (Bremhorst et al., 2018).

Asistenční pes je zvíře, které je speciálně vycvičeno k provádění různých úkonů, jenž pomáhají jednotlivci s handicapem. Nejenže pes vykonává pro člověka s určitým postižením specifické práce, ale také se podílí na celkovém zvýšení kvality, pohody života svého majitele a pomáhá mu nejen dosáhnout nezávislosti, ale také sociálního začlenění (Audrestch et al., 2015). Asistenční psi jsou jedním z prostředků pro sociální integraci a celkovou komunikaci ve společnosti, což u klientů může zvyšovat sebevědomí, navozovat pocity přijetí společností, a také může snižovat osamělost (Parenti et al., 2013). Asistenční psi by se především neměli zaměřovat se psy pracujícími za přímé asistence člověka (Stace, 2016). Důležitým rozlišovacím faktorem je, že terapeutičtí psi využívání v zoorehabilitaci za přímé asistence člověka se podílejí na terapiích s profesionály s licenci (na omezenou dobu). Zatímco asistenční psi jsou trvale umístěni v domovech u lidí se zdravotním postižením, aby jim pomohli v jejich každodenním životě (Winkle et al., 2011).

Počet asistenčních psů v posledních desetiletích prudce roste. Počet psů se zvýšil ve všech oblastech, ať už v oblasti psů terapeutických či různých druhů asistenčních psů (Parenti et al., 2013; Yamamoto et al., 2015). K tomuto nárůstu počtu asistenčních psů významně přispělo větší využívání malých plemen a také nové typy asistenčních psů (Yamamoto et al., 2015).

3.1.1 Rozdělení psů dle typu jejich využití

Veškerý trénink asistenčních psů se neustále vyvíjí, rozšiřuje a je mnohem intenzivnější, a to již od svého počátku ve dvacátých letech 20. století. Například používání vodících psů je součástí evropské kultury již stovky let. První zmínky o psovi, který sloužil jako průvodce člověka pochází už z římského města Herculaneum z 1. století (Weiss, 2002). První školu pro vodící psy na světě otevřel již v roce 1916 v německém Oldenburgu Gerhard Stalling. Tento muž sloužil jako lékař během první světové války v nemocnici pro veterány, kteří měli většinou

poškozený zrak jedovatým plynem (Ostermeier, 2010). Dle Walther et al. (2017) například v roce 1948 existovaly v USA už tři organizace, které fungují dodnes. Tyto organizace předávají primárně vodící psy, avšak jedna z nich trénuje i asistenční psy pro osoby s postižením, psy pro osoby s psychickými poruchami, a také signální psy pro osoby se sluchovým postižením. Prvními tedy byli psi vodící pro osoby se zrakovým postižením, poté přišli asistenční psi pro osoby s tělesným postižením, dále psi signální pro osoby se sluchovým postižením. Později se přidali asistenční psi pro osoby se záchvatovými onemocněními a psi, kteří poskytují emocionální podporu osobám s duševním postižením (Davis et al., 2004).

Lidé s postižením potřebují v každodenním životě širokou podpůrnou škálu lidí, kteří jim pomáhají. Jsou to povětšinou přátelé, rodina, sociální pracovníci, a také asistenční psi či jiná domácí zvířata. Přítomnost jakéhokoliv zvířete doma znamená spoustu pozitivních aspektů pro lidi s postižením. Zvířata mají vliv například na úbytek stresu, zlepšení fyzického zdraví, či zvýšení sociální interakce (Brooks et al., 2016).

Asistenční pes je speciálně vycvičený k úkolům, které souvisí se zdravotním znevýhodněním jedince (Parenti et al., 2013). I přes to, že ve světě existují rozdíly v označování a definici různých typů asistenčních psů, tak se běžně definují dle mezinárodní organizace Assistance Dogs International (ADI) tři typy asistenčních psů a to: vodící psi pro nevidomé (guide dog), signální psi pro lidi se sluchovým postižením (hearing dog) a asistenční psi pro jinak zdravotně postižené jedince (service dog) (Sachs-Ericsson, 2002; Galetová, 2008; Bremhorst et al., 2018). Například v USA používají pouze jeden srovnatelný termín, který zahrnuje všechny již zmíněné druhy či role asistenčních psů, a tím je termín servisní pes (Audrestch et al., 2015; Walther et al., 2017).

Vodící pes usnadňuje slabozrakým nebo nevidomým lidem orientaci v prostoru, pomáhá s obcházením či označením překonáváním překážek v cestě, čímž vodící psi zlepšují těmto lidem sociální integraci. Dále pomáhají v dopravním provozu, přičemž veškeré povely přicházejí od majitele psa. Pes totiž musí být ten, který je schopen rozhodnout, zda je přecházení silnice bezpečné a pokud není, tak daný povel neuposlechnout. Pro vodícího psa jsou v takovémto kontextu zásadní rychlá a přesná rozhodnutí, nejspíše i proto jsou na vodící psy kladeny nejvyšší nároky ze všech typů asistenčních psů (Sachs-Ericsson et al., 2002; Audrestch et al., 2015). K práci vodícího psa je nutný odpovídající temperament, a proto se velkému množství kandidátů na tuto práci nepodaří dojít až do závěrečné fáze výcviku, zejména kvůli nevhodným povahovým vlastnostem. Protože poptávka je mnohem vyšší než skutečný počet dostupných vodících psů, byla by velmi potřebná včasná a rychlá predikce konečného výsledku výcviku (Arata et al., 2007). Vodícím psem se většinou stávají velká plemena, vodící pes totiž musí být robustní, protože nevidomí lidé mají často problémy s rovnováhou. Je také důležité, aby vodící psi byli zvyklí na hlazení a manipulaci (Gazzano et al., 2008).

Signální pes pomáhá lidem s poruchami sluchu či neslyšícím s upozorňováním na významné zvuky v jejich životě, a to jak v domácnosti, tak i ve venkovním prostředí (Hall et al., 2017). Signální psi dokáží signalizovat například vyzvánění telefonu, klepání na dveře, zvonek u dveří, budík, mikrovlnou troubu, varnou konvici, alarm a řadu dalších zvuků, které člověk s postižením potřebuje, aby pes rozeznával. Mohou také signalizovat osobu, která volá na neslyšícího jménem, nebo pouze přítomnost ostatních lidí, upozornit v dopravě na troubící auto, kolo, nebo blížící se auto (Sachs-Ericsson et al., 2002; Galetová, 2008; Hall et al., 2017). Signální pes svého majitele upozorní buď postrčením nosem, nebo se ho dotkne tlapkou. Pes

se nejprve snaží získat pozornost majitele a poté, co ji získá, tak ho vede za daným zvukem a kontroluje, zda ho člověk doopravdy následuje (Audrestch et al., 2015).

Asistenční pes je pojem, kterým se nazývá skupina psů, kteří pomáhají lidem s poruchou pohyblivosti a varují, nebo reagují na zdravotní problémy, jako je například diabetes či epilepsie. Asistenční pes může být vycvičen například k rozsvěcení a zhasínání světel, otevírání a zavírání dveří, zásuvek, k podávání nejrůznějších předmětů a celé řadě dalších dovedností, kterým usnadňují život postiženému člověku (Hall et al., 2017). Mezi asistenční psy se řadí psi, kteří upozorňují na různé zhoršení zdravotního stavu, jako je například nízká hladina cukru u diabetiků, či blížící se epileptický záchvat. Dále také slouží jako pomocníci pro osoby s psychickými poruchami jako například schizofrenií, Alzheimerovou chorobou, s posttraumatickým stresovým syndromem a mnoha dalšími. V této souvislosti rozlišujeme například asistenční psy pro osoby s poruchou autistického spektra či pro osoby se závažnými záchvatovými onemocněními (Parenti et al., 2013; Audrestch et al., 2015). Jejich detekční role pramení z výjimečných čichových schopností psů. Není bez zajímavosti, že se v současné době využívají psi rovněž k detekci některých typů rakoviny (Walther et al., 2017). Asistenčními psy se většinou stávají velká či střední plemena jako například labradorští retrívři, zlatí retrívři či border kolie. A to z důvodu, že lidé s poruchou pohyblivosti mají často problémy se sníženou mobilitou (či jim zcela chybí) a potřebují mít ve svém psovi oporu (Gazzano et al., 2008).

3.1.2 Testování využívaných plemen

Například Ennik et al. (2006) pozorovali ve své studii psy, kteří byli v letech 2000 až 2005 vyškoleni ve škole The Seeing Eye. Celkem pozorovali 2033 psů tří plemen, a to: německé ovčáky (NO), labradorské retrívry (LR), zlaté retrívry (ZR), křížence labradorského retrívra a zlatého retrívra (LZX). Tato skupina psů se skládala z 974 fen a 1059 psů. Testování mohlo mít pouze dva výsledky, a to: úspěšné zakončení výcviku jako vodícího psa, anebo selhání ve výcviku a vyloučení z celého programu.

Během výcviku měli psi dvě možnosti, buď dokončili standardní čtyřměsíční výcvikový program nebo museli být cvičeni delší dobu. Z celkového množství psů bylo téměř 40 % vyřazeno již během výcviku, přičemž ve srovnání s fenami bylo vyřazeno více psů. NO byli nejčastěji vyřazeni z behaviorálních důvodů, LR ze zdravotních důvodů a nejméně byli vyřazováni LZX, zejména psi. Celkově měli NO největší šanci být předáni už během tréninku. V rámci plemen neměli při vyřazení z výcviku otcové ani matky velký vliv na potomky. Z celkového počtu psů, kteří se zúčastnili této studie, jich ve výsledku pracovalo jako vodící psi pouze 56 %.

S podobným výzkumem přišli Caron-Lormier et al. (2016), kteří uvádějí, že není rozdíl v délce pracovního života mezi fenami a psy, avšak psi byli až o 50 % častěji odebráni handicapovaným majitelům z důvodu strachu či agrese. Němečtí ovčáci měli 7× větší pravděpodobnost diskvalifikace z důvodu strachu nebo agrese oproti labradorským retrívřům. Dále uvádí, že labradorský retrívř má největší pravděpodobnost dosloužení „do důchodu“, zatímco například kříženec labradorského retrívra a zlatého retrívra oproti labradorskému retrívru má až o 57 % nižší pravděpodobnost dosloužení „do důchodu“. Labradorští retrívři byli vyhodnoceni jako nejméně bojácní, a naopak nejvíce bojácní byli vyhodnoceni němečtí ovčáci. Labradorští retrívři také byli v porovnání s německými ovčáky vyhodnoceni jako nervově

stabilnější, ochotnější spolupracovat a měli slabší reakce na výstřel zbraně. Veškeré výsledky nasvědčují tomu, že labradorští retrívři jsou vhodnější k práci vodícího či asistenčního psa než němečtí ovčáci.

S příčinami selhání a jejich finančními důsledky pro organizace vychovávající asistenční psy přišli v roce 2019 ve své studii také Bogaerts et al. (2019). Ti nashromáždili údaje od pěti belgických organizací o 537 psech zařazených do výcviku mezi roky 2001 a 2015. Z celkového množství pouze 60 % psů se ve skutečnosti stalo asistenčním psem, hlavní důvody selhání souvisely s nežádoucími behaviorálními charakteristikami a ortopedickými poruchami. Porovnávali také úspěšnost mezi dvěma nejčastěji využívanými plemeny, a to labradorského a zlatého retrívra. Většina psů byli zlatí retrívři v počtu 249 psů což bylo 46 % a druzí byli labradorští retrívři v počtu 179 psů, což odpovídalo 33 %. Bylo však použito i 21 dalších různých plemen, i když mnohem méně častých, kterých bylo celkem 109 což představovalo 21 %.

Další studie (Batt et al., 2008a) se pro změnu zabývala testováním 43 potencionálních vodících psů, přičemž do této studie bylo zahrnuto 5 zlatých retrívřů (4 psi a 1 fena) a 38 labradorských retrívřů (8 černých psů, 15 světlých psů, 5 černých fen a 10 světlých fen). Všichni psi byli chováni v rodinách a na testy docházeli do výcvikového střediska, které provozoval Guide Dogs NSW/ACT. Štěňatům byl odebrán vzorek slin, udělal se test temperamentu a test lateralizace. Test temperamentu trval asi 25 minut a skládal se z šesti částí, a to: test sociálního kontaktu, pasivní test, pronásledování předmětu, zvukový test, rozptýlení a test náhlého objevení. Veškeré testy byly provedeny objektivně. Test lateralizace zahrnoval tzv. tape test, což jsou izolační pásky přilepené na čenichu psa a z kong testu, při kterém se naplní hračka tzv. kong speciální náplní chutnou pro psy a ti ji tlapkou dostávají ven. V této studii uspělo 19 psů a selhalo 25 psů. Z 25 psů, kteří neuspěli se čtyřem nezdařilo rozptýlení, šest selhalo z důvodu úzkosti, čtyři z důvodu dráždivosti, čtyři kvůli zdraví, čtyři kvůli své nedůvěře a tři kvůli nevyrovnanosti (Batt et al., 2008a).

O pár let později přišli Asher et al. (2013) s podobnou studií, jejíž cílem bylo představit analýzu o vodících psech, kteří ukončili výcvik a kvalifikovali se jako vodící psi, s těmi, kteří byli vyřazeni z výcvikového programu. Celkem v této studii testovali 587 jedinců, přičemž někteří jedinci úspěšně dokončili výcvik, někteří byli zařazeni do chovu a někteří byli buď vyloučeni či převedeni do jiné organizace. Vyřazení jako takové bylo ovlivněno pohlavím, plemenem a dalšími faktory. Do analýzy bylo tedy po odečtení vyřazených celkem zahrnuto 465 psů, z nichž bylo 250 psů a 215 fen. Mezi plemena do této studie zařadili: labradorského retrívra v počtu 149 psů, křížence zlatého a labradorského retrívra v počtu 228 psů, německého ovčáka v počtu 20 psů, zlatého retrívra v počtu 37 psů a dalších plemen či křížence v počtu 31 psů. Mezi ostatní se zařadil například kříženec zlatého retrívra a flat coated retrívra, dále kříženec zlatého retrívra s německým ovčákem, a také kříženec curly coated retrívra s flat coated retrívrem.

Ze studie vzešlo, že feny byly v porovnání se psy vyřazeny z výcviku rychleji. To z důvodu, že feny jsou více náladovější a během výcviku dosahovaly méně bodů než psi. Co se týče plemen, tak labradorští retrívři byli vyřazeni rychleji než kříženci zlatého retrívra s labradorským retrívrem. Dále také zjistili, že plemeno má vliv na úspěšnost psů v tréninku, a také mělo vliv na to, zda byl pes zařazen do programu Guide Dogs for the Blind Association UK (GDBA) anebo nebyl.

S velmi pozoruhodnými výsledky přišli Yamamoto et al. (2015), kteří měli za cíl prozkoumat statistiku registrovaných asistenčních psů a vývoj jejich plemen mezi lety 1999-2012. Získali tedy údaje o asistenčních psech registrovaných v organizacích a zařízeních pro výcvik a výchovu těchto psů na území Kalifornie. Z celkových 290 zařízení poskytlo údaje 57 z nich a týkalo se to celkem 7253 psů registrovaných v letech 1999 až 2012. U všech registrovaných psů byla k dispozici data o využití těchto psů pro 2881 jedinců. Z nichž 2599 bylo asistenčních psů, 168 vodících a 114 signálních. Dále bylo zjištěno, že počet psů s malou velikostí těla převyšoval počet psů s velkou velikostí těla. Mezi 4937 čistokrevnými psy byl nejčastěji zaregistrovaným plemenem labradorský retrívr v počtu 688, na druhém místě byla čivava v počtu 499 a třetím nejhojnějším plemenem byl německý ovčák. Dalšími plemeny, která se v této studii objevila byli zlatí retrívři, jorkšírští teriéři, šitzu, pudlové, border kolie či pomořanští špicové. Ze získaných údajů byl k dispozici věk u 6024 jedinců a mezi těmito psy byly získány údaje o tělesné velikosti u 4528 z nich. Přišlo se na to, že starší psi, kteří byli registrovaní, měli také větší tělesnou velikost. Velcí psi byli používáni jako vodící a doprovodní, zatímco malí psi byli používáni jako signální a servisní. Velká plemena byla hojně registrována po celou dobu studie, avšak malá plemena byla zpočátku málo zastoupena a poté se v průběhu let postupně zvyšoval jejich nárůst až do roku 2009, zejména u plemene čivava byl nárůst dramatický. Po roce 2009 se však počet registrovaných malých plemen opět mírně snížil.

Wilsson et Sundgren (1997a, 1997b) vyhodnocovali chování u asistenčních psů, přičemž tato studie zahrnovala 1310 německých ovčáků a 797 labradorských retrívrů. Účelem této studie bylo tedy zjistit, zda by testy chování mohly být použity k výběru psů pro různé druhy asistenční práce ve švédském výcvikovém středisku pro psy. Na základě různých reakcí psů v sedmi různých testovacích situacích bylo hodnoceno deset behaviorálních charakteristik, všechny tyto testy byly provedeny jednou zkoušející osobou. Tyto testy se zabývaly testováním vyrovnanosti, odvahy a sebevědomí vybraných zvířat, jelikož jsou to vlastnosti, které jsou rozhodující pro většinu pracovních využití, a to i pro vodící psy (Wilsson et Sundgren, 1997a, 1997b; Naderi et al., 2001; Svartberg, 2002). V této studii byly zjištěny výrazné rozdíly v povahových charakteristikách mezi plemeny a pohlavími, ale zejména mezi různými kategoriemi asistenčního psů, včetně psů vodících. Výsledky u populace německých ovčáků se zlepšily za relativně krátkou dobu po zahájení výběru chovných psů a měly lepší hodnoty než psi chovaní u soukromých majitelů, což dokazuje význam celého programu s důrazem na vlastnosti asistenčního psa. U německého ovčáka byla zjištěna povahově výraznější ostrost a obrana, zatímco u labradorského retrívrů převládala odvaha, nervová stabilita a tvrdost. Obecně byli labradorští retrívři popsáni jako dobře spolupracující a přívětivější než němečtí ovčáci. Ohledně pohlaví bylo zjištěno, že zatímco psi německých ovčáků spolupracují obecně lépe než feny, tak u labradorských retrívrů je tomu naopak (Wilsson et Sundgren, 1997a; Wilsson et Sundgren, 1997b).

O rok později si Wilsson et Sundgren (1998) dali za cíl porovnat výsledky testování štěňat s chováním v dospělosti. Celkem sledovali 1235 německých ovčáků, kteří byli 2× testováni. Test se skládal ze dvou částí. První zahrnovala vokalizaci při izolaci, následnou reakci na osobu, tenisový míček, větší míč a přetahování o hadr. Druhá část zahrnovala test v aréně, kde seděl člověk a na zemi ležely čtyři předměty: kus dřeva, tenisový míček, větší míč a kus látky. Zde byl měřen kontakt, aktivita a kolik objektů si pes prohlédne během testu. Výsledkem studie

bylo, že při testování feny potřebovaly méně času na vyzvednutí míčku, byly více aktivní, prohlédly si více objektů a také strávily více času v blízkosti člověka než psi. Podle autorů by psi měli být testováni až v dospělosti, jelikož chování štěňat ve věku osmi týdnů se velice mění.

Další zajímavou studií byla studie Waaij et al. (2008), kde bylo cílem odhadnout vliv genetických parametrů na výsledky testu chování u 1813 labradorských retrívrů a 2757 německých ovčáků. Test chování zahrnoval pozorování odvahy, obrany, kořisti, nervové stability, temperamentu, spolupráce, přátelství a ostychu. Zatímco věk a pohlaví ovlivnily většinu vlastností, tak období narození, testování, velikost psa a složení vrhu ovlivnily jen některé vlastnosti. Bylo zpozorováno, že u německých ovčáků kromě obrany byly veškeré vlohy dědičné a u labradorských retrívrů bylo dědičné vše, kromě odvahy, nervové stability a citlivosti. Dále bylo zjištěno, že genetické parametry pro obranu a spolupráci u německých ovčáků a tvrdost a ostych u labradorských retrívrů byly odlišné především mezi pohlavími.

Studie Svartberga (2002) zkoumala 2655 potencionálních asistenčních psů dvou plemen a to: německého ovčáka a belgického ovčáka-tervuerena. Plemena byla vybrána z důvodu rozdílů v osobnosti mezi těmito dvěma plemeny, a protože obě plemena jsou běžně trénována pro asistenční zkoušky. Výsledky ukazovaly, že skóre plachosti a smělosti souviselo s úrovní výkonu, což znamená, že psi s vyšším výkonem měli vyšší skóre (jsou odvážnější) ve srovnání se psy s nižším výkonem. Tento rozdíl byl významný jak u německých ovčáků, tak u tervuerenů, a to u obou pohlaví. Obecně však měli němečtí ovčáci v průměru ve všem vyšší skóre než tervuereni a psi měli vyšší skóre než feny.

3.1.3 Problémy nejvyužívanějších plemen a důvody vyřazení

Nejvíce se setkáváme s behaviorálními problémy, ty jsou nejčastěji hlášenými důvody pro nezpůsobilost psů pro jejich práci (Goddard et Beilharz, 1982). Mezi nejčastější behaviorální problémy způsobující vyřazení psů se řadí zejména strach, roztěkanost a agresivita. Strach je hlavním důvodem, proč jsou psi nevhodní pro výcvik jako vodící psi (Goddard et Beilharz, 1985). Přičemž nadměrný strach může zvýšit jejich agresivní chování (Goddard et Beilharz, 1983). Strach či bázlivost uvedla asociace The Royal Guide Dogs for the Blind v Austrálii, jako nejčastější důvod pro vyloučení psů z jejich programu (Goddard et Beilharz, 1982). Bylo také zjištěno, že zlatí retrívři jsou bojácnější než labradorští retrívři. Toto zjištění může být důležité například pro genetickou selekci a chov potencionálních vhodných jedinců. Třeba, aby se vychovatelé vychovávající štěňata zlatých retrívrů řídili doporučenými instrukcemi například k desenzitizaci. Pro výcvik psa mohou využít technologické pomůcky, jako například digitální nahrávku hromů při bouřkách, nebo jiných hlasitých zvuků. Tato metoda je mnohem účinnější, pokud štěně teprve začalo nepatřičně reagovat na hluk nebo pokud je ještě mladé a v tomto případě nezáleží na plemeni. Je známo, že i když každé plemeno má tendence projevovat se a reagovat jinak než druhé, tak úspěch psa není výhradně spjat s plemenem, ale je velice ovlivněn prostředím a zkušenostmi již v raném věku (Fallani et al., 2006). Goddard et Beilharz (1985) se později navíc zaměřili na měření strachu u čtyř plemen: labradorského retrívra, německého ovčáka, boxera a australské kelpie. Z této studie vyplynulo,

že labradorští retrívři měli ze všech plemen nejmenší strach, zatímco němečtí ovčáci projevovali strach ze všech nejvíce.

Tomkins et al. (2011) zkoumali behaviorální a fyziologické prediktory vodících psů, přičemž předmětem testování bylo 113 psů, z nichž bylo 96 labradorských retrívřů, 9 zlatých retrívřů a 8 kříženců zlatého a labradorského retrívra. Autoři zkoumali jejich reakce na hluk, nečekaný objekt, přítomnost neznámého psa, pasivitu a odpočinek. Výsledkem testu na hluk bylo, že se úspěšnost psů zvyšovala, pokud pes při testu seděl. Dále pokud pes v přítomnosti dalšího neznámého psa dýchal klidně a neolizoval se, jeho úspěšnost se také zvyšovala, protože těžkým oddychováním a olizováním se úspěšnost snižovala. Úspěch psů celkově zvyšuje délka spánku, tudíž čím více psi spí, tím vyšší šanci na úspěch mají. V této studii se nezaměřovali na faktory jako věk, pohlaví či plemeno. Zatímco v podobné studii o pět let dříve Ennik et al. (2006) naopak zjistili, že feny měly obecně nižší šanci být vyloučené než psi, avšak u německého ovčáka a u křížence labradorského a zlatého retrívra to bylo naopak. Nejvíce vyřazených z výcviku bylo fen německého ovčáka, zatímco u fen labradorského retrívra bylo procento vyloučení nižší.

Mezi další hlavní behaviorální problémy patří nadměrné močení, nízké sebevědomí či přílišná horlivost psa pracovat (Ennik et al., 2006). Ze všech psů neuspěje 50-70 % a hlavním důvodem je v 63-87 % procentech případů právě problematické behaviorální chování (Duffy et Serpell, 2012).

Zásadním problémem, který se nesmí u asistenčních psů vyskytovat, je agrese, přičemž většina průzkumů pochází ze zpráv založených například na statistikách kousnutí (Duffy et al., 2008). Při studiu psí agrese většinou nejsou informace dostatečně podrobné a důvěryhodné (Berg et al., 2003). Studie Duffy et al. (2008) zkoumala více než třicet plemen psů, kdy některá plemena jako čivavy či jezevčáci měli skóre agresivity zaměřené jak na lidi, tak na psy, vyšší, než je průměrná hranice. Obecně nejhorší byla agrese zaměřená na jiné psy, neznámé lidi a na členy domácnosti. Jack Russell teriéři jsou agresivní vůči cizím lidem i vůči majitelům, australští honáčtí psi vůči cizincům a američtí kokršpanělé a biglové vůči majitelům. Nejméně agresivní vůči lidem i psům byli zlatí retrívři, labradorští retrívři, bernští salašníčtí psi a chrti (Duffy et al., 2008).

Cílem výzkumu Gazzano et al. (2008) bylo identifikovat frekvenci a typ nežádoucího chování pozorovaného vychovatelí vodících psů. Celkem získali záznamy o 28 labradorských retrívrech, 6 zlatých retrívrech a 2 německých ovčáků. Z těchto psů bylo 47,2 % psů a 52,8 % fen, přičemž 66,7 % ze všech bylo ve věku 7 až 12 měsíců. Zaznamenány byly tři kategorie nežádoucího chování. Rozřazení provedli autoři studie spolu s trenéry z National School of Guide Dogs for Blind People v Itálii na základě svých předchozích zkušeností.

První kategorií bylo chování považované za bezvýznamné pro roli vodícího psa jako například žvýkání předmětů, loudění jídla, olizání lidí atd., druhým nežádoucím chováním byla chování považovaná za snadno řešitelná jako například štěkání na ostatní psy, žvýkání vodítka atd., třetí kategorií bylo chování potencionálně diskvalifikující pro práci vodícího psa jako například agresivní chování, vrčení, kousání atd. Celkově 67,7 % respondentů zaznamenalo alespoň jedno nežádoucí chování, avšak pouze několik z nich by mohlo vést k vyřazení psa ze služby. Přibližně 90 % vychovatelů nikdy nevypozorovalo známky agrese jako je vrčení, agresivní štěkot či kousání. Výsledky naznačily, že většina štěňat byla dobře socializovaná a

neměla strach. Vychovatelé by tudíž mohli přispět k včasnému posouzení potencionálních problémů s chováním, které jsou hlavní příčinou vyřazení vodících psů.

Jednou z mnoha nevýhod behaviorálních analýz a testů je, že to, jak daný pes reaguje v jiném prostředí, nebo na jiné lidi, je pouze malým vzorkem, který je velmi omezený dobou trvání ve srovnání s obrovskou škálou behaviorálního repertoáru psů. Z tohoto důvodu by se tyto testy měly opakovat a ověřovat, avšak příliš často se toto neděje (Taylor et Mills, 2006). Jak daný jedinec reaguje na jiné lidi či jak jim důvěřuje je také velice podstatné. Například organizace The Seeing Eye v New Jersey uvedla nedůvěru vůči cizím lidem jako nejčastější důvod vyřazení psa z výcviku (Serpell et Hsu, 2001).

3.2 Organizování a zajišťování asistenčních psů pro klienty ve světě

Dle Hoffman (2013) neexistuje konkrétní plemeno určené k výcviku. Pes jakéhokoliv plemene, barvy nebo velikosti může být úspěšný. Jelikož mnoho plemen, která jsou alespoň z části vhodná, mají nežádoucí vlastnosti a právě proto se v zahraničí velmi často používají i kříženci například ze psích útulků, kteří bývají malého a středního vzrůstu.

Každý jedinec má jiné vrozené povahové rysy, a tak ani štěňata z jednoho vrhu nemusejí být všechna vhodná k výcviku asistenčního psa. Pro výběr asistenčního psa se proto organizace neřídí jen plemenem, ale předpoklady konkrétního jedince. Tradičně výcviková střediska používala štěňata s průkazy původu, ale používala právě také psy z útulků a křížence různých plemen (Weiss et Greenberg, 1997). Důvodem jejich úspěchu je dědičnost kombinace potřebných vlastností, a proto se pro výběr psa nepoužívá konkrétní plemeno, ale vždy konkrétní jedinec, ať už s průkazem původu či již zmíněný kříženec (Hoffman, 2013). Naopak Nicholas (2009) tvrdí, že použití kříženců zlatého retrívra s labradorským je spojeno s nižší mírou úspěšnosti. Důvodem, proč se tito kříženci používají, je výsledný heterózní efekt u některých vlastností, které souvisí především s reprodukcí a životaschopností.

Tradičně oblíbeným plemenem býval německý ovčák (Wilsson et Sundgren, 1998). Němečtí ovčáci byli dost využíváni Němci už během první světové války k doručování zpráv a lékárníček s první pomocí do terénu na bojiště. Němečtí ovčáci byli ideální, jelikož jsou známí pro svou inteligenci, učenlivost, loajalitu, sílu a vytrvalost (Ostermeier, 2010). Využívání německých ovčáků vede k docela vysoké úspěšnosti při absolvování výcviku, zároveň však vede k nižší pracovní úspěšnosti a v dlouhodobém horizontu nemá používání německých ovčáků žádnou výhodu oproti využití labradorských retrívrů, zlatých retrívrů nebo jejich kříženců (Batt et al., 2010). Může to být například proto, že v posledních desetiletích stoupá obliba labradorských, zlatých retrívrů a kříženců těchto dvou plemen (Gazzano et al., 2008; Evans et al., 2015; Caron-Lormier et al., 2016; Bogaerts et al., 2019). Plemena retrívrů jsou totiž považována za více společenská, méně agresivní, méně majetnická a méně reaktivní oproti německým ovčákům, tudíž mají lepší sebekontrolu (Svartberg et Forkman, 2002). Dle Parenti et al. (2015) jsou nejčastěji pro práci používaná plemena: labradorský retrívr, zlatý retrívr, německý ovčák, bernardýn, kolie a kokršpaněl. Zatímco podle Svartberg et Forkman (2002) jsou nejčastěji používanými plemeny labradorský retrívr, zlatý retrívr, německý ovčák, flat coated retrívr, chesapeake bay retrívr, border kolie a velký knírač. Avšak Walther et al. (2017) uvádí, že nejčastějšími registrovanými malými plemeny jsou čivavy, a dokonce americký pitbulteriér se stal čtvrtým nejčastěji registrovaným velkým plemenem. Například Naderi et al.

(2001) zaznamenali u dvaceti nevidomých osob (8 mužů a 12 žen) plemena jejich vodících psů. Zjistili, že z poloviny bylo zastoupeno plemeno labradorský retrívř, a to v počtu deseti. Z toho bylo sedm černých a tři světlí, dále tři zlatí retrívři, čtyři kříženci zlatého a labradorského retrívra a po jednom byli zastoupeni kříženec kolie a retrívra, kříženec pudla a retrívra a německý ovčák.

Dále Hoffman (2013) uvedla, že pokud jde o velikost psa, tak záleží na preferenci budoucího majitele a také, jak se navzájem ovlivňují velikost a temperament psa. Do menších bytových prostor a pro starší osoby je vhodnější menší plemeno, které je lépe ovladatelné, lépe se přizpůsobí a je více společenské. Zatímco větší plemena mají tendence plnit role hlídacích psů, bývají agresivnější a méně aktivní. Podle Chur-Hansen et al. (2015) záleží také na tzv. puppy raisers, což jsou vychovatelé, kteří hrají klíčovou roli v životě psa i jeho budoucího majitele. Jde o dobrovolníky, jenž si vezmou domů dvouměsíční štěně budoucího asistenčního psa. Tito vychovatelé vědí, že štěně nevlastní, že je jejich úkolem štěně vychovat a naučit ho základním povelům, aby např. neskákalo na lidi, neloudilo od stolu, slyšelo na přivolání a další. Organizace, které se zabývají výcvikem, jsou přitom na těchto vychovatelích zcela závislé (Koda, 2001). Batt et al. (2008b) uvádí jako příklad organizaci Guide Dogs New South Wales and the Australian Capital Territory (NSW/ACT), která svým vychovatelům nabízí možnost vybrat si plemeno, pohlaví i barvu štěněte.

Po získání štěněte (obvykle ve věku 8 týdnů) ho vychovatelé socializují podle předem daných norem dané organizace. Do výcviku přicházejí štěňata přibližně kolem jednoho roku života, pak se posoudí, zda jsou k výcviku vhodná (Koda, 2001). Z tohoto důvodu si potencionální asistenční psi musí během prvních dvou let života vybudovat silné vazby na tři lidi: na vychovatele, výcvikáře a ve finále na budoucího majitele (Gazzano et al., 2008).

Například ve studii Koda (2001) pozoroval nevhodné chování štěňat a zvládání daného chování jejich vychovateli. Celkem sledoval 11 štěňat z asociace Kansai v Japonsku a 11 vychovatelek. Z 11 štěňat bylo sedm fen a čtyři psi. Zastoupení plemen bylo: 8 labradorských retrívřů, 2 zlatí retrívři a jeden kříženec zlatého a labradorského retrívra. Z celku bylo devět štěňat mezi 6 a 8 měsícem věku kastrováno a jedna fena a jeden pes byli vybráni pro chov. Předmětem této studie byly vychovatelky, jelikož udržují se psy nejužší vztahy. Nejprve požádali vychovatelky, aby nepoužívaly na štěňata fyzické tresty, avšak pokyny, jakým způsobem štěňata potrestat jim nedali. Zjistilo se, že čím častěji se psi nevhodně chovali, tím bylo obtížnější pro jejich majitele snášet jejich chování. Avšak v rámci her veškeré nežádoucí chování s rostoucím věkem štěněte ustupovalo. I v případech, že štěňata zlobila ve všech svých vývojových stadiích, byla přibližně ve věku kolem jednoho roku dobře vychována.

V další studii Asp et al. (2015) například zjistili, že plemeno, věk a pohlaví mají vliv na chování skupin tzv. nepracovních a pracovních psů v jejich každodenním životě. Celkem tato studie zahrnovala 20 plemen, z nichž bylo 11 tzv. pracovních a 9 tzv. nepracovních. Psi byli rozděleni do sedmi věkových kategorií, přičemž průměrný věk byl 4,7 let. Celkově se studie zúčastnilo 54 % fen a 46 % psů. Do skupiny pracovních zařadili plemena: belgický ovčák malinois, německý ovčák, australský ovčák, briard, dobrman, hovawart, boxer, rotvajler, australská kelpie, belgický ovčák tervueren a velký knírač. A do skupiny nepracovních plemen zařadili plemena: zlatý retrívř, kanadský retrívř, americký stafordshirský teriér, Jack Russell teriér, bernský salašnický pes, šeltie, romaňolský vodní pes, rhodéský ridgeback a čivava. Bylo zjištěno, že pracovní psi projevovali větší zájem o hraní s lidmi, byli snáze vycvičitelní a měli

menší strach v porovnání s nepracovními plemeny, avšak rozdíly mezi plemeny byly relativně malé. Pracovní plemena byla lépe cvičitelná, což je jedno z důležitých kritérií pro výběr psa na konkrétní práci. Dále zjistili, že z nepracovních plemen (kanadský retrívr, zlatý retrívr, shetlandský ovčák nebo romaňolský vodní pes) měla v této studii velmi vysoké průměrné hodnoty cvičitelnosti. Naopak nejnižší hodnoty cvičitelnosti měli čivava, rhodéský ridgeback, americký stafordširský teriér, Jack Russell teriér a bernský salašnický pes. A to proto, že tato plemena nemají historicky danou úzkou spolupráci s psododem. Mohou tedy být ve srovnání s jinými plemeny více nezávislá a hůře cvičitelná.

3.2.1 Světové instituce zabývající se výcvikem a předáváním asistenčních psů

Mezinárodní federace vodících psů IGDF (International Guide Dog Federation) byla založena v roce 1989, kdy se jednotlivé organizace domluvily na založení této federace. IGDF se skládá z více než 98 organizací z 32 různých zemí světa, jejichž účelem je sloužit nevidomým a slabozrakým lidem po celém světě školením a poskytováním vodících psů. Cílem IGDF je pomoci lidem tím, že cvičí a poskytují vodící psy. Dalším organizacím dávají možnost sdílet informace, zkušenosti, metodiky a pomáhají školám zlepšit kvalitu jejich práce. Do IGDF patří i tři české organizace: Nadační fond Mathilda, Škola pro výcvik vodících psů pro nevidomé a Středisko výcviku vodících psů. (International Guide Dog Federation, 2020a; International Guide Dog Federation, 2020b).

Mezi členy mezinárodní federace vodících psů – IGDF patří i organizace Spojeného království The Guide Dogs for the Blind Association, která byla založena roku 1931. Britskými průkopníky v oblasti výcviku vodících psů byli Muriel Crooke a Rosamunde Bond, kteří začali jako první s výcvikem čtyř britských vodících psů. Postupem času se organizace stala jedním z největších chovatelů a trenérů pracovních psů na světě a účelově si chovají většinu psů, které následně cvičí. Zatím pomohli již více než 29 000 lidem dosáhnout nezávislosti, jež jim změnila život. Pod organizaci The Guide Dogs for the Blind Association spadají čtyři školy pro výcvik vodících psů, které společně každý rok vycvičí přes 1000 nových vodících psů (The Guide Dogs for the Blind Association, 2020a). Organizace The Guide Dogs for the Blind Association používá pro výchovu a výcvik několik různých plemen, aby mohla produkovat širokou a rozmanitou škálu vodících psů, kteří budou vyhovovat všem potřebám klientů. Jejich nejběžnějšími plemeny byly a zůstávají labradorští retrívři, zlatí retrívři a němečtí ovčáci, přičemž kříženec zlatého a labradorského retrívra byl vždy jeden z nejúspěšnějších vodících psů ze všech, a to díky kombinaci vlastností obou plemen. Časem si však uvědomili, že každý potencionální majitel vodícího psa má jiné požadavky, a proto zařadili do svého chovného programu například curly coated retrívrů či pudly (The Guide Dogs for the Blind Association, 2020b).

Další organizací pro výcvik asistenčních psů je Assistance Dogs International (ADI), která vznikla již v roce 1986. ADI je dobrovolná členská organizace pro výcvik psů, pod kterou spadá 27 členských zemí napříč Amerikou, Asií, Evropou, Austrálií i Novým Zélandem. Jejich posláním je usnadňovat komunikaci a učení mezi členskými organizacemi, vzdělávat veřejnost a stanovit minimální standardy pro trenéry asistenčních psů, pro výcvik psů a příjemce asistenčních psů (Winkle et al., 2011). V organizaci ADI je většina asistenčních psů plemene

labradorský a zlatý retrívr, kříženci těchto dvou plemen, ale i ostatní plemena, včetně psů z útulků, kteří se v této organizaci také cvičí a stávají se asistenčními psy (Fitzgerald, 2005).

Jednou z evropských organizací je Assistance Dogs Europe (ADEu), jenž zastupuje klienty s vodícími psy a evropské výcvikové organizace. ADEu spadá pod organizaci ADI, a tudíž dodržuje stejné standardy. ADEu sdružuje všechny evropské školy, které zajišťují výcvik asistenčních psů. V Evropském parlamentu se ADEu snaží prosadit stejná práva pro všechny kategorie asistenčních psů (Assistance Dogs Europe, 2020).

Organizace The Seeing Eye (TSE) v USA, byla první organizovanou školou vodících psů v Americe a vznikla v roce 1929 v Tennessee (Weiss, 2002). V roce 1931 se však hlavní sídlo přesunulo do New Jersey, a to z důvodu lepších podmínek pro výcvik psů. V čele této organizace stál Frank Morris, jenž byl sám zrakově postižený (Ostermeier, 2010). Tato organizace cvičí vodící psy pro osoby se zrakovým postižením a zpočátku se spoléhala na adopci již dospělých psů, avšak jen malá část těchto psů byla k výcviku vhodná. Proto TSE zahájila v roce 1940 vlastní chovný program s cílem zlepšit úspěšnost potenciálních vodících psů (Ennik et al., 2006; The Seeing Eye, 2020). Po útoku během druhé světové války na Pearl Harbor vydala organizace The Seeing Eye usnesení, že všem veteránům, kteří po tomto útoku zůstali nevidomí, poskytne vodícího psa a že na něj mají nárok dříve než ostatní žadatelé (Ostermeier, 2010). V dnešní době tato stanice chová německé ovčáky, zlaté retrívry, labradorské retrívry a křížence zlatého retrívra s labradorským retrívrem. Tito psi jsou chováni především pro požadovanou vysokou kvalitu jejich práce v roli vodících psů. Organizace The Seeing Eye je akreditovaným členem Mezinárodní federace vodících psů (IGDF) (Ennik et al., 2006; The Seeing Eye, 2020).

Americká nezisková organizace Pilot dogs působící již od roku 1950 také zajišťuje výchovu a výcvik vodících psů. Účelem této organizace je zlepšit život nevidomých a dalších osob se zdravotním postižením, kterým by mohli vyškolení psi pomoci (Pilot dogs, 2020a). Organizace Pilot dogs se zaměřuje převážně na plemena zlatý retrívr, dobrman, německý ovčák, labradorský retrívr, pudl, boxer a maďarský ohař (Pilot dogs, 2020b).

3.2.2 Kritéria pro získání asistenčního psa ve světě

Kritéria pro získání psa ve světě se liší jak v různých zemích, tak v různých organizacích, jelikož každá organizace si určuje svá vlastní kritéria. Vše záleží především na zákonech a právních předpisech v dané zemi ve které organizace působí.

Již zmíněná organizace Assistance Dogs International (ADI) akredituje neziskové programy pro organizace cvičící asistenční psy za určitých podmínek, například že musí zajistit a dodržovat nejvyšší standardy ve všech aspektech jejich provozu, včetně etického zacházení se psy, jejich výcviku a následné péče. Aby se organizace mohla stát členem ADI musí: splňovat všechna kritéria akreditovaného programu, spravedlivě a eticky zacházet s klienty, používat humánní výcvikové metody pro psy, dodržovat bezpečnost a čistotu školicího zařízení, dodržovat kritéria pro prověřování psů i klientů a samozřejmě také dodržovat veškeré právní předpisy (Assistance Dogs International, 2021). Avšak i přes stejná kritéria v rámci akreditovaného programu mají jednotlivé organizace nastavená také svoje vlastní kritéria na základě kterých, mají klienti nárok na svého vlastního asistenčního psa.

Například organizace Paws with a cause (2021) z USA spadající pod organizaci ADI poskytuje asistenční a signální psy a má pro každého jednotlivce kritéria taková, že klient např. musí:

- 1) Být starší 14 let.
- 2) Mít potvrzené tělesné postižení, oslabující chronické onemocnění nebo neurologickou poruchu postihující jednu či více končetin.
- 3) Pokud chce klient psa pro upozornění na záchvaty musí mít záchvaty minimálně jednou měsíčně.
- 4) Pokud chce psa signálního, musí mít klient minimálně střední až těžkou bilaterální ztrátu sluchu.
- 5) Být schopen účastnit se tréninkového procesu minimálně hodinu denně.
- 6) Umět samostatně velet a manipulovat s asistenčním psem.
- 7) Být ve stabilním sociálním prostředí.

Dalším příkladem také spadajícím pod organizaci ADI je organizace Canine Partners (2021) z Velké Británie, která poskytuje asistenční psy pro dospělé. Tato organizace má pro každého jednotlivce kritéria taková, že klient např. musí:

- 1) Být starší 18 let.
- 2) Mít trvalý pobyt ve Velké Británii.
- 3) Mít diagnostikované tělesné postižení a doma nesmí mít dalšího psa.
- 4) Být schopný dojíždět do výcvikového střediska.
- 5) Mít dostatečně velkou venkovní plochu na venčení psa.
- 6) Být schopný krmit, ošetřovat a poskytovat psovi veškerou nezbytnou lékařskou péči at' už sám nebo s pomocí další osoby.
- 7) Být schopen účastnit se tréninkového procesu 45 minut/den, minimálně 4× týdně.

3.2.3 Finanční náklady

Tomkins et al. (2011, 2012) uvádí, že výcvik psů je drahý, například australská škola Guide Dogs NSW/ACT (Nový Jižní Wales/ Teritorium hlavního města Austrálie) trénuje dva roky jednoho psa a cena je více než 30 000 australských dolarů, což je přibližně 600 000 Kč (Ennik et al., 2006; Batt et al., 2008a).

Asistenční psi jsou obecně cvičeni po dobu minimálně osmnácti měsíců a výcvik může stát od \$10 000 do \$20 000 (260 000 Kč-520 000 Kč) (Allen et Blascovich, 1996), přičemž cena každým rokem stoupá. Pokud však pes selže a nedokončí svůj výcvik, tak odhadovaná průměrná finanční ztráta je 10 524 euro což je téměř 270 000 Kč (Bogaerts et al., 2019).

S dalšími finančními náklady je třeba počítat za veterinární péči. Moxon et al. (2016) zkoumali například údaje o útocích na vodící psy, kdy zjistili, že každý měsíc došlo v průměru k 11,2 útokům. Téměř všechny útoky se staly na veřejném prostoru. Ze všech útoků bylo zraněno 43,2 % vodících psů a veterinární náklady byly odhadnuty na 34 514,30 liber (cca 1 200 000 Kč). Dvacet psů muselo být kvůli této zkušenosti trvale staženo ze služby, přičemž

třináct bylo v době stažení už vycvičeno a pracovalo s majiteli. To vše mělo za následek finanční náklady vyšší než 600 000 liber, to je v přepočtu skoro 20 000 000 Kč. Dalším faktem je, že to mělo vliv na mobilitu a nezávislost majitelů vodičích psů a v mnoha případech to také výrazně ovlivnilo jejich emoční pohodu. Průměrná kupní cena štěněte závisí na plemeni a na tom, zda je pes s průkazem původu či ne. Například štěně zlatého a labradorského retrívra s průkazem původu stála v rozmezí 1100–1300 euro (27 500 Kč–32 500 Kč) a byla v průměru o 600 euro (15 000 Kč) dražší než psi bez průkazu původu. Průměrně odhadované hodnoty nákladů do konce výcviku v rodině byly 3625 euro (cca 90 700 Kč). Po fázi výcviku se celkové náklady na plně vycvičeného psa zvýšily v průměru na 21 710 euro, což je kolem 545 000 Kč (Bogaerts et al., 2019).

3.3 Organizování a zajišťování asistenčních psů pro klienty v České republice

V České republice existuje nespočet organizací na pomoc zdravotně postiženým lidem. Avšak jen dvě z nich mají akreditaci pro členství v mezinárodních organizacích Assistance Dogs International (ADI) a Assistance Dogs Europe (ADEu), což jsou organizace Helppees, o.p.s. a Pestrá společnost, o.p.s.

Organizace **Helppees o.p.s.** (2020b) nejčastěji využívá pomocných psů pro jejich vhodné povahové vlastnosti skupiny retrívrů jako labradorského, zlatého i flat coated retrívra, dále využívají plemena jako jsou border kolie, němečtí ovčáci, belgičtí ovčáci malinois a tervueren, bílí švýcarští ovčáci, pudli, knírači, ale i jorkšírští teriéři, kteří jsou vhodní jako všestranní signální psi.

Ve společnosti **Pestrá, o.p.s.** (2020) si vždy vybírají a cvičí konkrétní psy pro konkrétní lidi podle jejich potřeb a přímo na míru klientům. Jejich posláním je nejen výcvik vodičích a asistenčních psů pro lidi s různým postižením, podporují také lidi s postižením v soběstačnosti a samostatnosti a přispívají ke zlepšení kvality života postižených lidí a k jejich integraci do společnosti. Dále také zaměstnávají lidi s postižením.

Podle organizace **Pes pro tebe** (2020b) by člověk, který uvažuje o pořízení vodičího či asistenčního psa si měl již dopředu rozmyslet, jakého pejska by si představoval a co od něj bude vyžadovat. Tím hlavním při výběru budoucího čtyřnohého pomocníka by neměl být jenom exteriér, ale hlavně vyhovující povaha a charakter psa. Budoucí majitel by sám měl zhodnotit, jak je schopen pejska vytížit a kolik času v průběhu dne by pejsek pracoval. Podle této organizace jsou nejčastějšími vodičí a asistenčními psy zlatý retrívr, labradorský retrívr, border kolie, hladkosrstý retrívr, královský pudl či účeloví kříženci.

Škola pro výcvik vodičích psů, s.r.o. (2020) zařazuje do projektu výchovy a výcviku plemena, která se celosvětově nejvíce připravují pro službu vodičích psů. Ze standardních plemen cvičí labradorského retrívra, zlatého retrívra, flat coated retrívra, německého ovčáka či královského pudla. Kromě plemen psů s průkazy původu cvičí také křížence labradorského retrívra a zlatého retrívra, křížence labradorského retrívra a královského pudla (tzv. labradoodle) i křížence zlatého retrívra a královského pudla (tzv. goldendoodle).

3.3.1 České instituce zabývající se výcvikem a předáváním asistenčních psů

Středisko výcviku vodících psů je součástí Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých (SONS) a je nejstarším výcvikovým střediskem v České republice, které vzniklo v roce 1996. Toto středisko je členem IGDF, a to již od roku 1997 a slouží ke sdružování a hájení zájmů nevidomých a jinak těžce zrakově handicapovaných lidí, kterým poskytuje konkrétní služby vedoucí k jejich integraci do společnosti. Zabývá se tedy především výchovou a výcvikem vodících psů, teoretickou i praktickou přípravou klientů pro převzetí a užívání vodícího psa, praktickým zácvikem dvojice pomoci při řešení různých problémů, které mohou vyplynout z užívání vodícího psa během celé jeho služby (SONS, 2020).

Helppes, o.p.s. byla založen v roce 2001 a o sedmáct let později v roce 2018 jakožto první nezisková organizace v České republice splnila podmínky nejvyšších mezinárodních standardů pro poskytování služeb pro osoby se zdravotním postižením a získala akreditaci pro plnohodnotné členství v mezinárodních organizacích, které sdružují poskytovatele těchto služeb, a to Assistance Dogs International (ADI) a Assistance Dogs Europe (ADEu). Helppes pomáhá osobám s nejrůznějšími handicapy k jejich soběstačnosti a samostatnosti pomocí speciálně vycvičených psů. Helppes poskytuje veškeré služby od zaškolení žadatele o vycvičeného psa, přes výuku, předání psa a secvícení se psem, až po servis po celou dobu aktivní služby psa. Helppes jako jediný v České republice je držitelem Certifikátu světové organizace Delta Society a dále je členem Asociace společenské odpovědnosti. Organizace Helppes dosud předala více než 260 psích pomocníků (Helppes, 2020a).

Pomocné tlapky, o.p.s. je obecně prospěšná společnost založená roku 2001 zabývající se chovem, předvýchovou a výcvikem asistenčních psů. Společnost předává vycvičené psy do dlouhodobého užívání tělesně postiženým lidem, převážně těm, kteří jsou upoutáni na invalidní vozík, ale také nevidomým, lidem se záchvatovými onemocněními a lidem s kombinovaným postižením. Společnost Pomocné tlapky nejenže předává asistenční psy, ale také uspořádala množství besed pro děti a mládež na školách a akcích pro tělesně postižené (Pomocné tlapky, o. p. s., 2020).

Pestrá, o.p.s. je společnost založená roku 2009 zabývající se kvalitním bezkotcovým výcvikem psů pro děti i dospělé s různými druhy postižení. Cvičí psy pro lidi se zrakovým, sluchovým, tělesným a kombinovaným postižením ve věku od 1 roku do 64 let na území celé České republiky. Vždy si vybírají a cvičí konkrétní psy pro konkrétní lidi podle jejich potřeb a na míru. Společnost Pestrá má mezinárodně akreditovaný přirozený bezkotcový výcvik asistenčních psů u celosvětově uznávané asociace Assistance Dogs International (ADI) a Assistance Dogs Europe (ADEu). Náročný a dlouhý proces celé akreditace klade důraz na životní pohodu psů, a to jak ve výcviku, tak i po předání klientovi. Více než polovinu zaměstnanců této společnosti tvoří lidé se zdravotním znevýhodněním, kteří zde nacházejí uplatnění na pozicích managementu, v administrativě, public relations i IT. Dosud předali přes 60 asistenčních psů a v jejich péči je přes 60 klientů (Pestrá o.p.s., 2020).

Pes pro tebe, z.s. je spolek, jenž cvičí vodící, asistenční a detekční psy, kteří usnadňují život zrakově postiženým i jinak zdravotně postiženým lidem. Pes pro tebe je členem evropské organizace The European Guide Dog Federation (Pes pro tebe, 2020a). Psy cvičí profesionální cvičitelé, a kromě nich je nedílnou součástí týmu Pes pro tebe také skupina dobrovolníků tzv. předvychovatelů, kteří vychovávají a připravují štěňata a mladé psy na život jakožto budoucích

psích pomocníků. V dnešní době je Pes pro tebe čekatelem na členství ve světově uznávané organizaci Assistance Dogs International a pracuje na své akreditaci.

3.3.2 Kritéria pro získání asistenčního psa v České republice

V České republice zatím není oblast výcviku asistenčních psů přímo legislativně ošetřena. V ČR existuje pouze legislativa pro vodící psy, pro které prováděcí vyhláška zákona číslo 388/2011 Sb. a příloha č. 2 k této vyhlášce určuje, co všechno musí vodící pes umět.

Dle vyhlášky číslo 388 ze 29. listopadu 2011 o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením je vodící pes (nikoli asistenční) zvláštní pomůckou. Tento pes musí splňovat určité dovednosti, které spadají do kategorií poslušnosti, ovladatelnosti, dovedností potřebných k vodění osoby se zrakovým postižením, vyhledávacích dovedností, dovedností při cestování v dopravních prostředcích a dovedností v místě bydliště (Vyhláška č. 388/2011 Sb.).

Zákon č. 228/2019 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů ze dne 14. srpna 2019 říká, že nárok na příspěvek na zvláštní pomůcku má osoba se zdravotním postižením charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu. Příspěvek na zvláštní pomůcku, který je poskytován na pořízení vodícího psa, se poskytne jen na pořízení psa, který byl vycvičen a předán právnickou či fyzickou osobou, která je členem mezinárodní organizace sdružující výcvikové školy. Vyplacený příspěvek nebo jeho část není osoba povinna vrátit, jestliže byl vyplacen příspěvek na pořízení vodícího psa a tento pes v období před uplynutím 60 kalendářních měsíců po sobě jdoucích ode dne vyplacení příspěvku zemře nebo ztratí své dovednosti z důvodu onemocnění nebo úrazu, k němuž došlo bez zavinění příjemce dávky, nebo pokud osoba zemřela (Zákon č. 228/2019 Sb.).

Majitel psa se dále vždy musí řídit zákonem č. 501/2020 Sb. ze dne 13. listopadu 2020 na ochranu zvířat proti týrání, který říká, že zvířata jsou stejně jako člověk živými tvory, schopnými na různém stupni pociťovat bolest a utrpení a zasluhují si proto pozornost, péči a ochranu ze strany člověka (Zákon č. 501/2020 Sb.). A dále se musí řídit zákonem č. 302/2017 Sb. ze dne 16. srpna 2017 o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (Zákon č. 302/2017 Sb.).

Naproti tomu organizace, které se zabývají výcvikem všech typů asistenčních psů se řídí mezinárodně uznávanými přísnými povahovými a zdravotními testy, pomocí kterých lze určit, zda je jedinec pro roli asistenčního psa vhodný. Na zastřešení výcviku asistenčních psů právním rámcem výcviková střediska stále čekají.

3.3.3 Finanční náklady

V České republice uvádí organizace Helpes-Centrum výcviku psů pro postižené, o.p.s., že cena asistenčního psa se pohybuje v přibližně v rozmezí 230 000 Kč – 270 000 Kč. Tato částka zahrnuje náklady na výcvik, veterinární péči a předání speciálně vycvičeného psa klientovi. Legislativa uvádí, které položky je možné započítat do konečné ceny vodícího psa uvedené v kupní smlouvě (Helpes, 2020a). Vodící psi jsou hrazeni státem jako kompenzační pomůcka, a to podle zákona č. 228/2019 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním

postižením a o změně souvisejících zákonů. Avšak signálních ani asistenčních psů se tento zákon netýká, a tudíž hrazení státem nejsou (Habáň, 2016). Proto jsou signální a asistenční psi hrazení pouze sponzorskými dary, výcvikovou organizací, veřejnými sbírkami nebo se na této částce podílejí potencionální držitelé (Galetová, 2008). První dotační program byl v České republice zřízen ministerstvem práce a sociálních věcí v roce 2016 (Habáň, 2016). Lidé s poruchou hybnosti, se sluchovým a zrakovým postižením mají podle Bendové a kol. (2006) tři možnosti, jak získat finanční prostředky na obstarávání různých kompenzačních pomůcek. Jednou z možností je prostřednictvím zdravotní pojišťovny, poté je možné získat jednorázový příspěvek ze sociálního odboru obce s rozšířenou působností a v neposlední řadě od různých nadací a sponzorů

3.4 Předpoklady asistenčních psů

Mezi předpoklady pro práci asistenčních psů se řadí mnoho faktorů ať už je to tělesná konstituce psa, povahové vlastnosti, poslušnost, ale také především zdravotní předpoklady, které jsou důležitým aspektem pro zařazení psa do výcviku. Podle Parenti et al. (2015) umožňuje výcvikovým organizacím cílený výběr efektivnější využití zdrojů, snížení nákladů na výcvik a zvýšení počtu asistenčních psů. Pes musí být zdravý, aby mohl poskytovat účinnou a dlouhodobou pomoc. Většina organizací, která cvičí asistenční psy, má proto velmi úzké kontakty s veterináři. Často jsou psi staženi ze své služby, pokud o ně není dobře pečováno, nebo jsou to jedinci nevhodní k práci ze zdravotních důvodů. Veterinárních kontrol by se z tohoto důvodu měli asistenční psi účastnit dvakrát do roka, kde veterináři zjišťují, zda jsou stále vhodní ke své práci (Lane et al., 1998).

3.4.1 Problémy spojené se zdravotním stavem psů

Podle Galetové (2008) musí být psi komplexně očkováni a pravidelně odčervováni. Každý pes musí být před zařazením do výcviku vyšetřen na vrozené vývojové vady, jako jsou dysplazie kyčelních, loketních a ramenních kloubů. Některé organizace navíc vyšetřují také oční pozadí, EKG a stav kůže.

U čistokrevných psů existuje nespočet genetických chorob a předpokládá se, že každý pes je nosičem několika vadných genů. Každý chovatel tedy musí pochopit polygenní vlastnosti, protože při některých chovných praktikách se mohou objevit nepozorované genetické vlohy, které se mohou vyskytnout u na první pohled zdravého psa. Většina aspektů fenotypu psa, včetně výšky, chůze a vzhledu je řízena polygenními vlastnostmi, a protože se jedná o více genů, je obtížné tyto vlastnosti předpovědět a kontrolovat pomocí šlechtění (Parenti et al., 2015).

Genetické zdravotní poruchy či choroby způsobují vysoké náklady pro organizace poskytující výcvik psů i pro klienty a mohou zkrátit pracovní životnost psa i o několik let (Ostrander et al., 2006). Ztráta psa způsobená předčasným odchodem či eutanázií v důsledku genetických vad, kterým lze předcházet, je velice emocionálně těžká a velmi finančně nákladná pro organizace, které asistenční psy vlastní. Přitom mnoha genetickým onemocněním se pomocí zdravotních testů, které se provádějí ještě před chovem, nákupem či výcvikem, dá vyhnout (Shaffer et al., 2018).

U labradorských retrívřů jsou nejčastějšími zdravotními problémy: dysplazie kyčle, dysplazie lokte, vrozené srdeční vady, progresivní retinální atrofie, narkolepsie a centronukleární myopatie. Pro zlaté retrívry jsou typickými zdravotními problémy: dysplazie kyčelního i loketního kloubu, vrozené srdeční vady a progresivní retinální atrofie. Němečtí ovčáci trpí převážně na: dysplazie, vrozené srdeční vady a degenerativní myelopatie. Degenerativní onemocnění kloubů, mezi které patří právě dysplazie kyčle, jsou běžná onemocnění psů převážně velkých plemen, jako jsou němečtí ovčáci, bernardýni, zlatí i labradorští retrívři (Parenti et al., 2015). Dysplazií loktů trpí stejně jako u dysplazií kyčlí velká plemena jako například rotvajler, bernský salašnický pes, německý ovčák, zlatí i labradorští retrívři (Kirberger et Fourie, 1998). Několik studií také prokázalo, že nižší kalorický příjem je spojen se sníženou prevalencí dysplazie kyčle a lokte, není však jasné, zda je za toto zodpovědná nižší váha nebo snížení rychlosti růstu (Kealy et al., 2000). Dle studie Zlotnick et al. (2019) bylo z ortopedických důvodů u labradorských retrívřů vyšší riziko neúspěchu než u zlatých retrívřů a všech ostatních plemen. Zatímco u kříženců labradorských a zlatých retrívřů byla zpozorována vyšší úspěšnost ve výcviku a nižší výskyt ortopedických poruch.

U signálních psů je například velice důležité vyšetření sluchu, zvláště u takových plemen, nebo jejich kříženců, kteří mají k hluchotě určité předpoklady. Mezi plemena, která mají určité genetické predispozice k hluchotě patří například dalmatini, angličtí bulteriéri či australská honácká psi (Hoffman, 2013).

Nejen vyšetření sluchu je důležité, ale také vyšetření očí, přičemž Hron (2000) uvedl, že jsou v zahraničí různé seznamy dědičných očních vad, které se vyskytují u všech plemen. V České republice existuje a je aplikován u řady plemen tzv. diagnostický a také ozdravný program dědičných očních vad. V dnešní době se provádí různé stupně selekčního programu na geneticky fixovaná oční onemocnění u různých plemen, které na tyto vady trpí, například labradorský retrívř, belgický ovčák, border kolie či pudl.

Mezi získaná zdravotní onemocnění se řadí především rakovina, přičemž míra rakoviny u psů je podobná jako u lidí, kdy rakovinou je postižen každý třetí pes. Stejně jako u jiných poruch, tak rakovina postihuje různá plemena, různé orgány. U zlatých retrívřů je až téměř dvojnásobné nebezpečí onemocnění rakovinou oproti jiným plemenům a například lymfom je jeden z nejčastěji diagnostikovaných typů rakovin u zlatých retrívřů, přičemž průměrný věk psa, kdy mu je rakovina diagnostikována, je pět až devět let (Hovan, 2004).

3.4.2 Předpoklady povahových vlastností a poslušnosti psů

Mezi vrozené předpoklady povahových vlastností psů se řadí například temperament, jenž předpovídá chování nebo jeho vzorec u daného jedince od dětství až po celý jeho život. Temperament je u každého zvířete ovlivňován mnoha faktory z prostředí, ale převážně také genetikou (Robinson et al., 2016). Například Jones et Gosling (2005) zahrnují do temperamentu vlastnosti jako například reaktivitu, nebojácnost, aktivitu, sociabilitu atd. Odpovídající temperament je velice nutný k práci asistenčního psa, a proto se většímu množství kandidátů na asistenčního psa nepodaří dojít až do závěrečné fáze výcviku, a to především na základě nevhodných povahových vlastností jedince (Arata et al., 2007). Na základě temperamentu souvisejícího s psím genomem byla založena studie Takeuchi et al. (2009), ve které se snažili

mezi genomem a temperamentem najít související proměnné. Do studie bylo zařazeno 81 labradorských retrívrů vybraných z organizace The Guide Dogs for the Blind Association, kteří byli v zácvičku na vodící psy. Z celkem 81 kandidátů bylo ve finále vybráno 42 psů pro roli vodícího psa a zbylých 39 psů bylo dáno k adopci. Na základě temperamentu psů v tomto výzkumu bylo vyzorováno, že v zájmovém chovu byli labradoři více aktivní než labradoři vybraní pro roli vodících psů. Dále bylo zjištěno, že je důležité vědět, jaké faktory v chování souvisí s úspěchem stát se vodícím psem. Při této studii byl zjištěn pouze jeden faktor, který se velmi výrazně lišil mezi psy, kteří se stali vodícími psy a kteří ne a tím byla agresivita psů. Autoři na závěr dodali, že dokud nebude existovat více shod v hodnocení psů na základě temperamentu, tak nebude nikdy možné určit jaké genetické polymorfismy jsou blízko k tomu, aby se pes stal psem vodícím, jelikož podle nich je temperament nejdůležitějším parametrem pro jejich kvalifikaci.

Z českých organizací například Helpes-Centrum výcviku psů pro postižené, o.p.s. má ve svých podmínkách a standardech kvality poskytování sociálních služeb jasně dané základní požadavky na chování budoucího asistenčního psa. Mezi tyto požadavky řadí: absenci agresivity, bázlivosti, loveckého chování, lhostejnost k cizím vjemům, nesmí skákat na cizí osoby ani je očichávat, musí být ovladatelný, adaptabilní, snášet manipulaci s ním a samozřejmě si nesmí všimnout ostatních psů a domácích zvířat. Dále by měl zvládat chování na veřejnosti, jako nástup a výstup v dopravním prostředku, projít skupinkou lidí, zvládnout přivolání mezi skupinou dětí, umět se chovat v restauraci a mnoho dalšího (Helpes, 2020a).

Každý asistenční pes musí zvládat veškerou poslušnost jak při tréninku, tak v běžném životě s klientem. Například v Německu v DVBM (Deutscher Verein für Blindenführhunde und Mobilitätshilfen) se prověřuje především spolehlivost, rozhodnost a bezpečnost práce psa. Pes se posuzuje na základě přibližně osmdesáti kritérií. Držitel psa absolvuje zkoušku skládající se z bezpečného vedení například v silničním provozu, upozornění na překážky, bezpečné vyhnutí se překážce a další (Deutscher Verein für Blindenführhunde und Mobilitätshilfen, 2021).

3.4.3 Předpoklady tělesné konstituce psů

Například v Německu řadí psa do speciálního výcviku dle kritérií DVBM (Deutscher Verein für Blindenführhunde und Mobilitätshilfen), kde se výcviku mohou zúčastnit psi ve věku mezi 12 a 24 měsíci. Přičemž tělesná konstituce psa je velice důležitá a doporučená kohoutková výška psa by měla být minimálně 50 cm a maximálně 65 cm (Deutscher Verein für Blindenführhunde und Mobilitätshilfen, 2021).

V českých organizacích musí tělesná konstituce odpovídat požadovanému výcviku a pes nesmí být předán klientovi před dosažením minimálně čtrnácti měsíců, samozřejmě záleží na daném plemeni, na velikosti psa, jelikož u velkých plemen se nesmí pes předat před dosažením osmnácti měsíců. Pes malého vzrůstu bude mít například problém přinášet a podávat nějaké předměty vhodným způsobem. Velký pes se pro změnu hůře schová pod stůl například v restauraci nebo může být problém s cestováním v dopravním prostředku, např. v letadle (Psi úsměv, 2021).

4 Metodika a materiál

V rámci výzkumu pro tuto bakalářskou práci byla použita metoda tabulek a grafů pomocí tabulkového procesoru Microsoft Excel. Na základě zjištěných údajů ze šestnácti světových vědeckých článků a také zvláště z internetových zdrojů sedmi českých organizací byly vždy vytvořeny grafy ve dvou obdobích a to: období do roku 2010 a v období mezi lety 2011-2020. Grafy byly vytvořeny pro názornější ilustraci toho, která plemena asistenčních psů se nejvíce využívala v těchto obdobích ve světě a která v České republice. A v neposlední řadě, jaká byla v těchto obdobích ve světě i v České republice preference pro pohlaví, barvu srsti i velikost asistenčních psů.

České organizace využité v této metodice:

HELPPES-Centrum výcviku psů pro postižené, o.p.s.-Z organizace HELPPES bylo v této metodice použito celkem 263 předaných asistenčních psů do roku 2020. Z nichž bylo 119 psů a 144 fen.

Pomocné tlapky, o.p.s.-Z organizace Pomocné tlapky bylo v této metodice použito celkem 145 předaných asistenčních psů do roku 2020. Z nichž bylo 79 psů a 66 fen.

Pes pro tebe-Výcvik vodičů a asistenčních psů-Z organizace Pes pro tebe bylo v této metodice použito celkem 85 předaných asistenčních psů do roku 2020. Z nichž bylo 62 psů a 23 fen.

Pestrá, o.p.s.-Z organizace Pestrá bylo v této metodice použito celkem 48 předaných asistenčních psů do roku 2020. Z nichž bylo 37 psů a 11 fen.

HE-PA-Společnost pro výcvik a předávání vodičů psů-Z organizace HE-PA bylo v této metodice použito celkem 51 předaných asistenčních psů do roku 2020. Z nichž bylo 26 psů a 25 fen.

Pes pomůže-Z organizace Pes pomůže bylo v této metodice použito celkem 117 předaných asistenčních psů do roku 2020. Z nichž bylo 36 psů a 81 fen.

Pes partner, z.s.-Z organizace Pes partner bylo v této metodice použito celkem 20 předaných asistenčních psů do roku 2020. Z nichž bylo 5 psů a 15 fen.

Světové vědecké publikace využité v této metodice:

Arata et al. (2010) použili ve své studii celkem 144 asistenčních psů plemene labradorský retrievr.

Asher et al. (2013) použili ve své studii celkem 465 asistenčních psů z nichž bylo 250 psů a 215 fen různých plemen.

Batt et al. (2008b) použili ve své studii celkem 43 asistenčních psů plemen zlatý a labradorský retrívr.

Bogaerts et al. (2019) použili ve své studii celkem 428 asistenčních psů zlatého a labradorského retrívra.

Ennik et al. (2006) použili ve své studii celkem 2033 asistenčních psů německého ovčáka, labradorského a zlatého retrívra a jejich kříženců, z nichž bylo 1059 psů a 974 fen.

Gazzano et al. (2008) použili ve své studii celkem 36 asistenčních psů německého ovčáka, labradorského a zlatého retrívra, z nichž bylo 17 psů a 19 fen.

Koda (2001) použili ve své studii celkem 11 asistenčních psů labradorského a zlatého retrívra a jejich kříženců, z nichž bylo 7 fen a 4 psi.

Mizukoshi et al. (2008) použili ve své studii celkem 8 asistenčních psů labradorského retrívra z nichž bylo 6 fen a 2 psi.

Naderi et al. (2001) použili ve své studii celkem 20 asistenčních psů labradorského a zlatého retrívra a jejich kříženců.

Svartberg (2002) použili ve své studii celkem 2655 asistenčních psů německého a belgického ovčáka.

Takeuchi et al. (2009) použili ve své studii celkem 81 asistenčních psů labradorského retrívra.

Tomkins et al. (2011) použili ve své studii celkem 130 asistenčních psů labradorského a zlatého retrívra a jejich kříženců.

Waaij et al. (2008) použili ve své studii celkem 4570 asistenčních psů labradorského retrívra a německého ovčáka.

Wilson et Sundgren (1997a) použili ve své studii celkem 2107 asistenčních psů labradorského retrívra a německého ovčáka.

Wilsson et Sundgren (1998) použili ve své studii celkem 1235 asistenčních psů německého ovčáka.

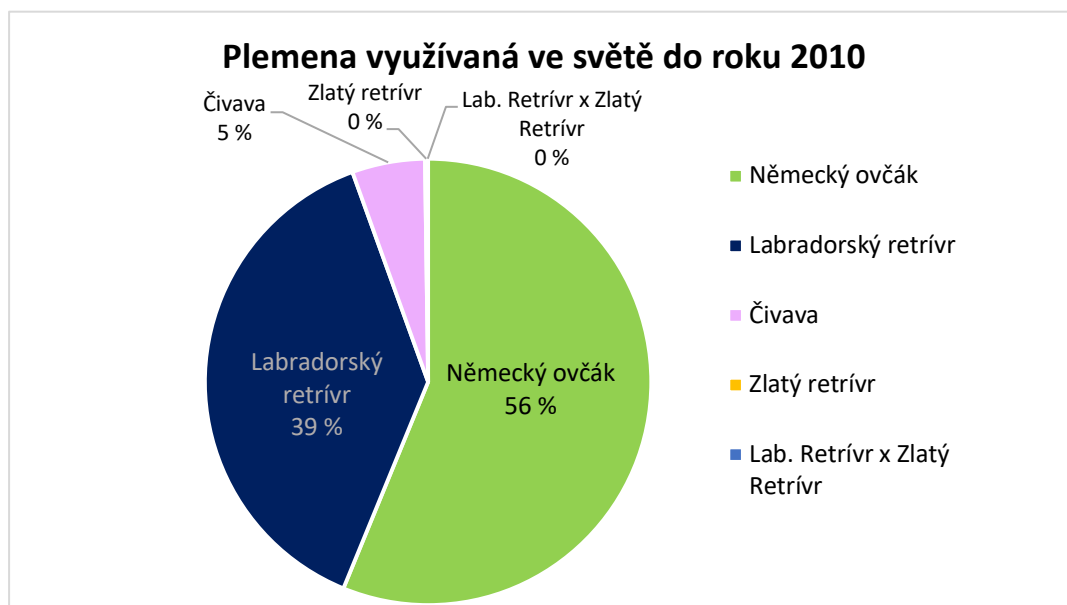
Yamamoto et al. (2015) použili ve své studii celkem 4937 asistenčních psů různých plemen.

5 Výsledky

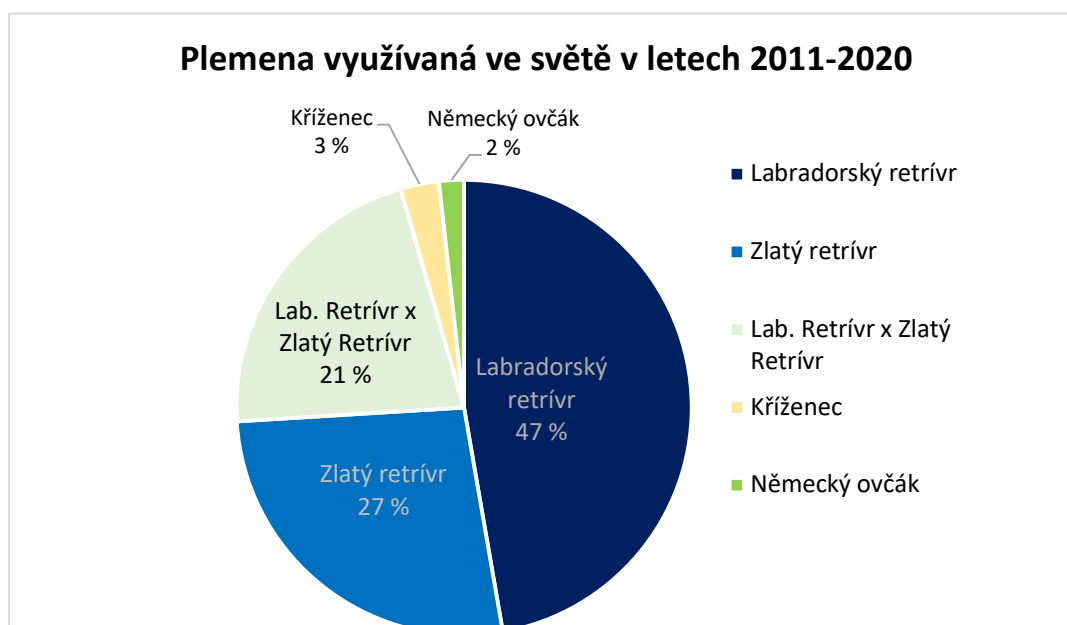
V této kapitole jsou vyhodnocovány pomocí slovního popisu výsledky jednotlivých grafů sestavených na základě zjištěných dat ze zahraniční literatury a z českých organizací.

Vývoj zastoupení plemen asistenčních psů ve světě

Graf č.1: Plemena využívaná do roku 2010 (graf vlastní)

Graf č. 2: Plemena využívaná v letech 2011-2020 (graf vlastní)

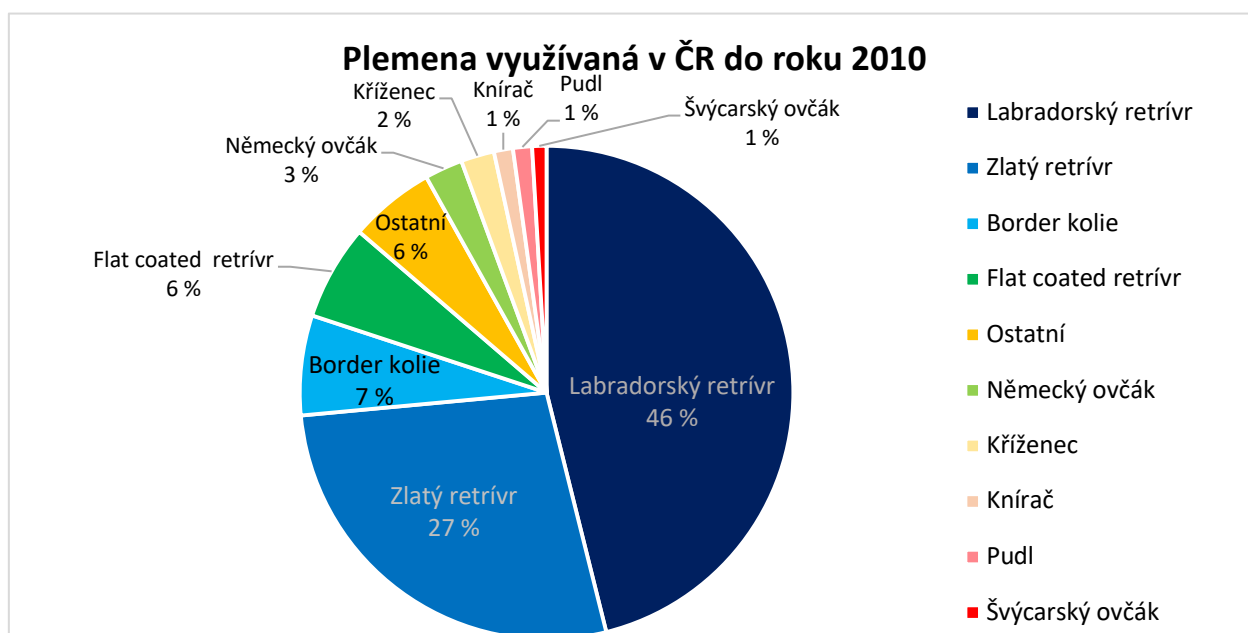

Vývoj zastoupení plemen asistenčních psů ve světových vědeckých studiích se za obě dvě období výrazně změnil, ačkoliv labradorský retrív se stále držel v popředí, a to v obou obdobích bez výrazných změn, tak například německý ovčák zažíval v posledním desetiletí

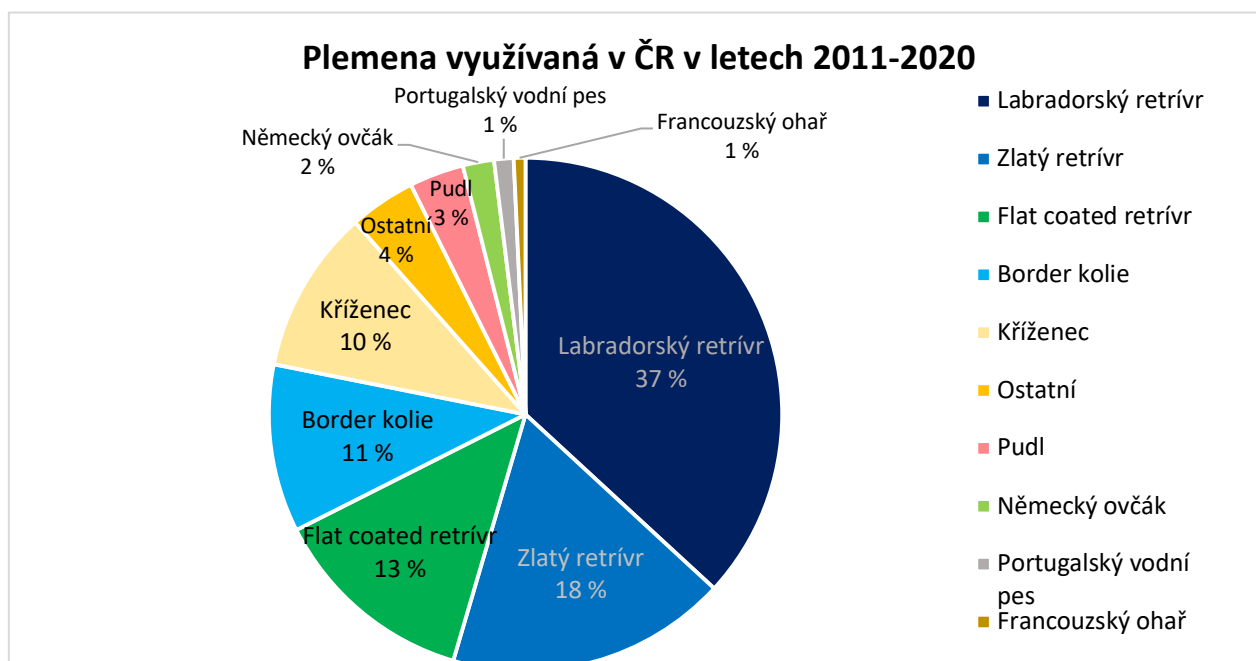
velký propad oproti rokům do roku 2010. Na druhou stranu do roku 2010 se méně využívali kříženci a od roku 2011 vzrostla jejich popularita, ať už kříženců různých plemen, tak především kříženců labradorského a zlatého retrívra.

Vývoj zastoupení plemen asistenčních psů v organizacích v České republice

Graf č. 3: Plemena využívaná v ČR do roku 2010 (graf vlastní)

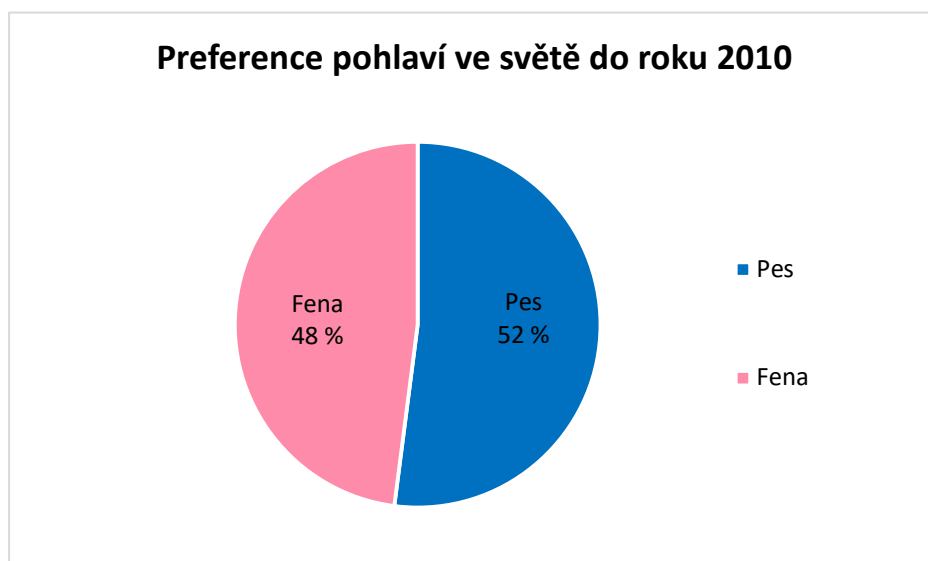
Graf č. 4: Plemena využívaná v ČR v letech 2011-2020 (graf vlastní)

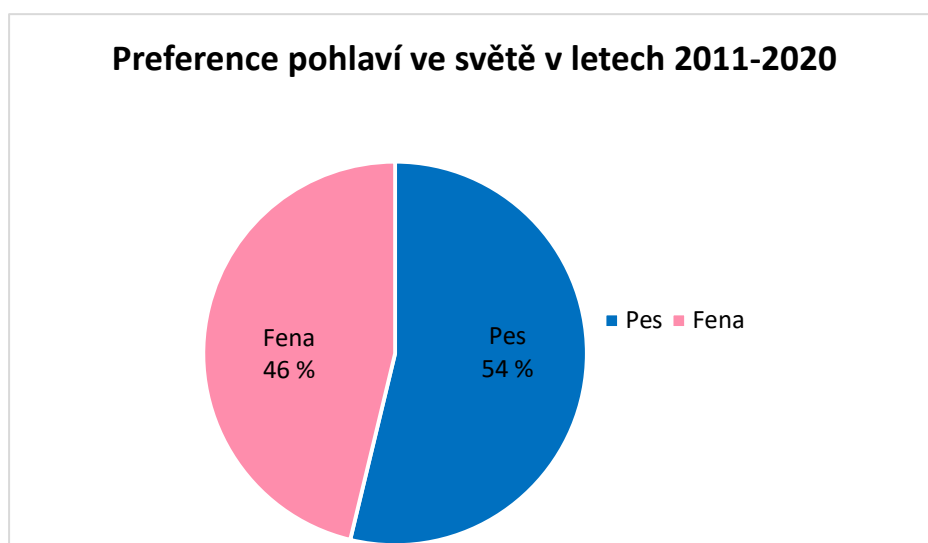
V českých organizacích se vývoj zastoupení plemen asistenčních psů v obou obdobích nějak výrazněji na rozdíl od zbytku světa nezměnil. Přestože mírně klesla oblíbenost labradorského retrívra i zlatého retrívra, tak stále tato plemena zůstávají v popředí. Naopak se zvýšila oblíbenost plemen border kolie, flat coated retrívra a stejně jako ve světě se také zvýšila popularita u kříženců různých plemen především labradorského a zlatého retrívra, ale také zlatého retrívra a pudla, což je tzv. goldendoodle.

Vývoj preference pohlaví asistenčních psů ve světě

Graf č. 5: Preference pohlaví ve světě do roku 2010 (graf vlastní)

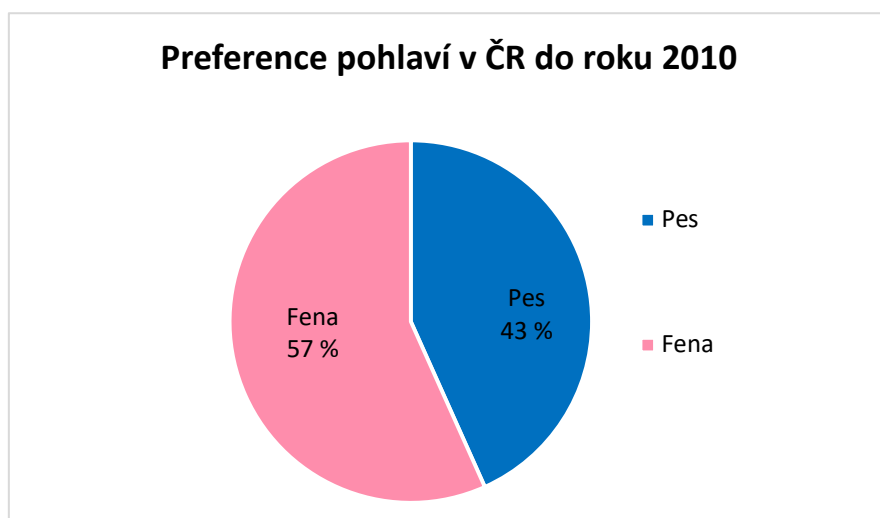
Graf č. 6: Preference pohlaví ve světě v letech 2011-2020 (graf vlastní)

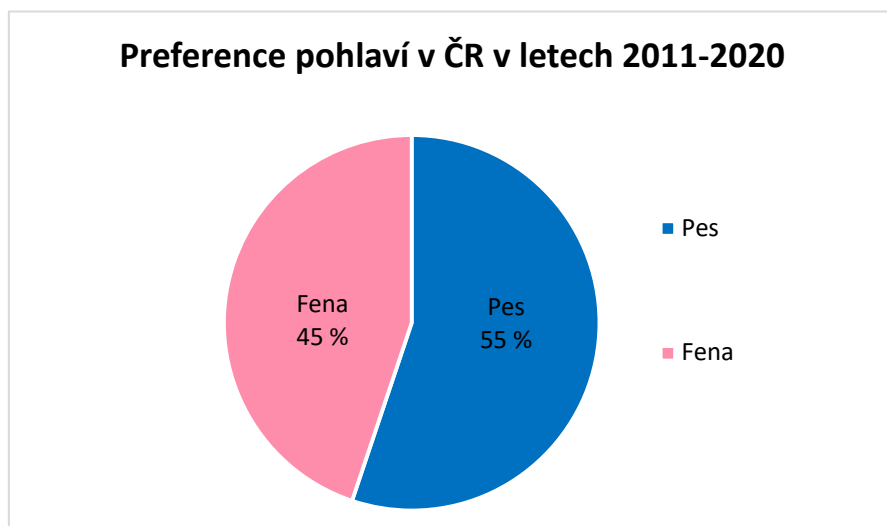
Preference pohlaví se dle světových studií vůbec nezměnila, a přestože v obou obdobích mírně převyšovala oblíbenost psů než fen, tak je to téměř 50 na 50. Proto se nedá s jistotou říci, které pohlaví by mělo výrazně větší popularitu.

Vývoj preference pohlaví asistenčních psů v České republice

Graf č. 7: Preference pohlaví v ČR do roku 2010 (graf vlastní)

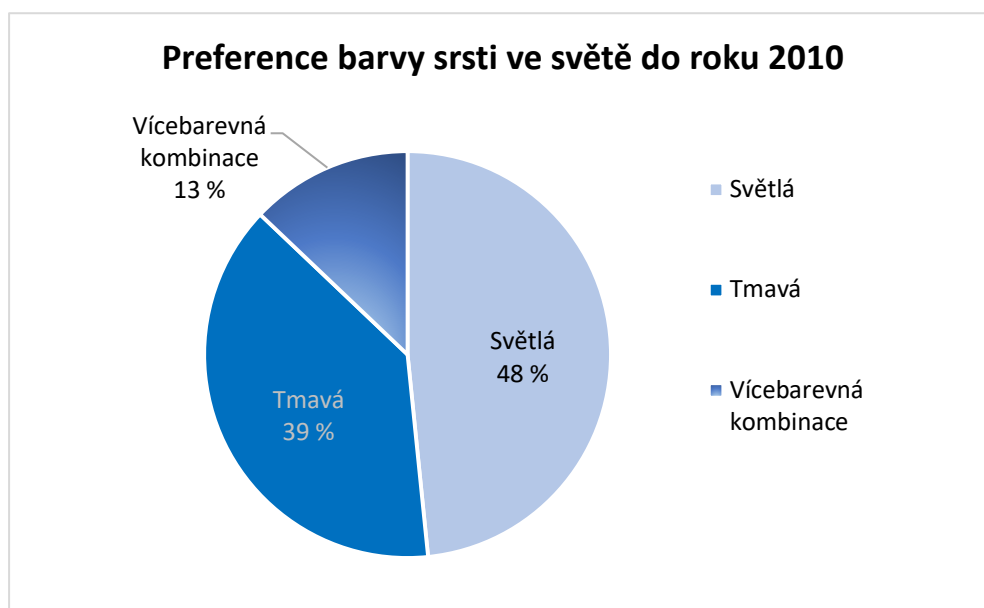
Graf č. 8: Preference pohlaví v ČR v letech 2011-2020 (graf vlastní)

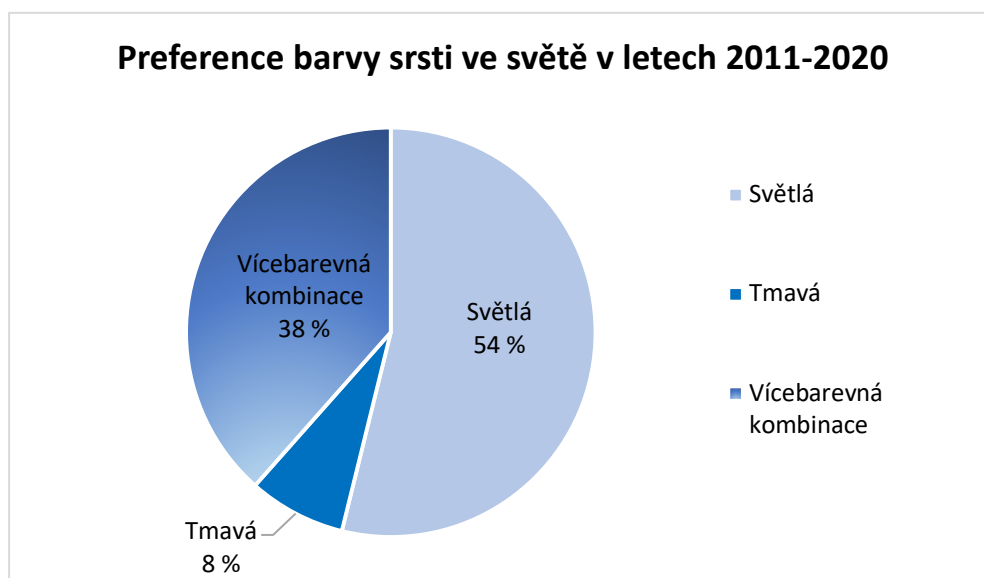
V českých organizacích byla preference pohlaví do roku 2010 vyšší u fen (57 %), zatímco v dalších desetiletích v letech 2011-2020 byla naopak vyšší preference psů (55 %) než fen (45 %).

Vývoj preference barvy srsti asistenčních psů ve světě

Graf č. 9: Preference barvy srsti ve světě do roku 2010 (graf vlastní)

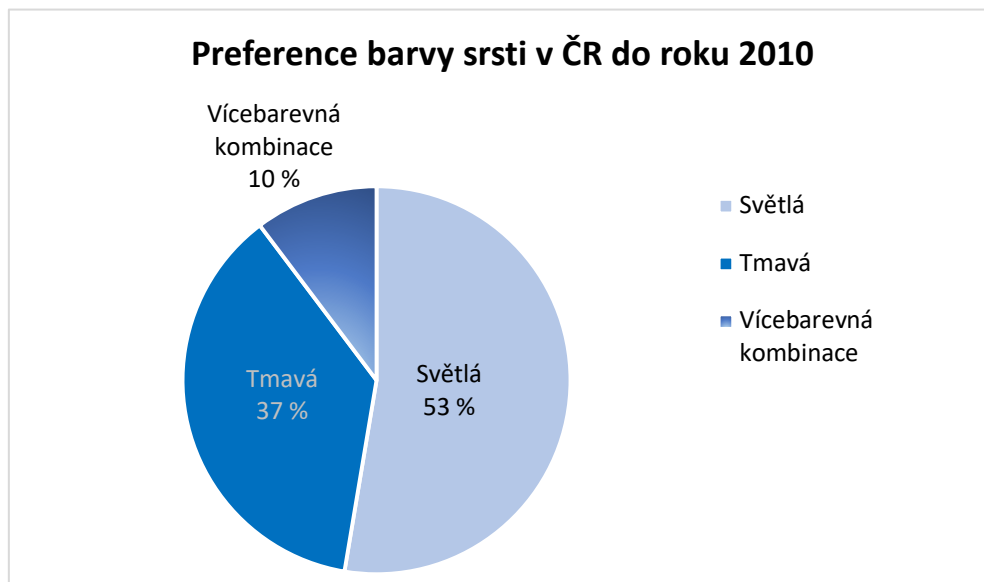
Graf č. 10: Preference barvy srsti ve světě v letech 2011-2020 (graf vlastní)

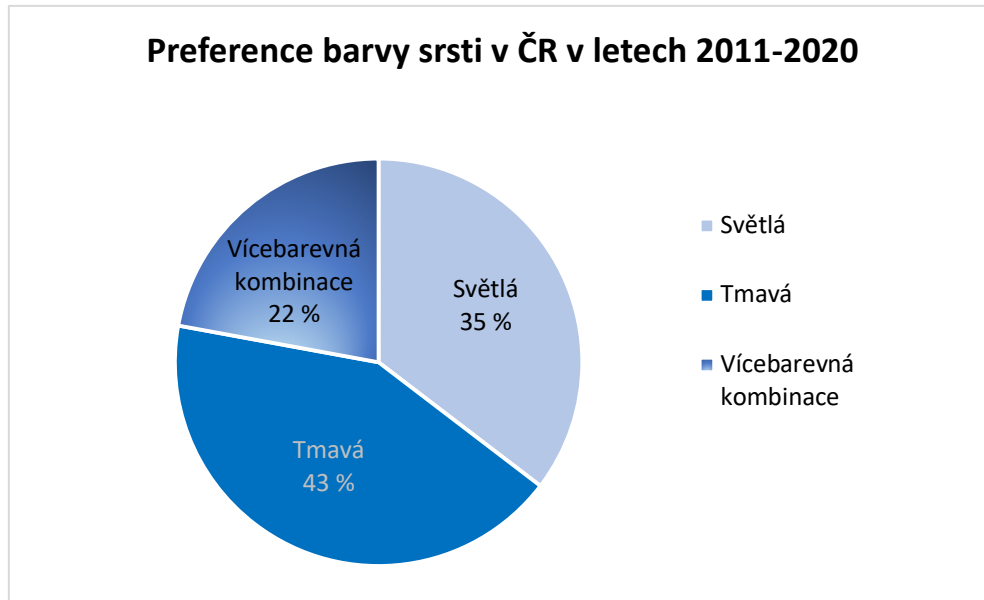
Přestože se světlá barva srsti předaných asistenčních psů dle světových odborných studií v obou obdobích drží téměř na 50 %, tak tmavá barva srsti se dostává spíše do pozadí a vícebarevná kombinace srsti se naopak na úkor tmavé barvy srsti v průběhu posledního desetiletí dostává do popředí.

Vývoj preference barvy srsti asistenčních psů v České republice

Graf č. 11: Preference barvy srsti v ČR do roku 2010 (graf vlastní)

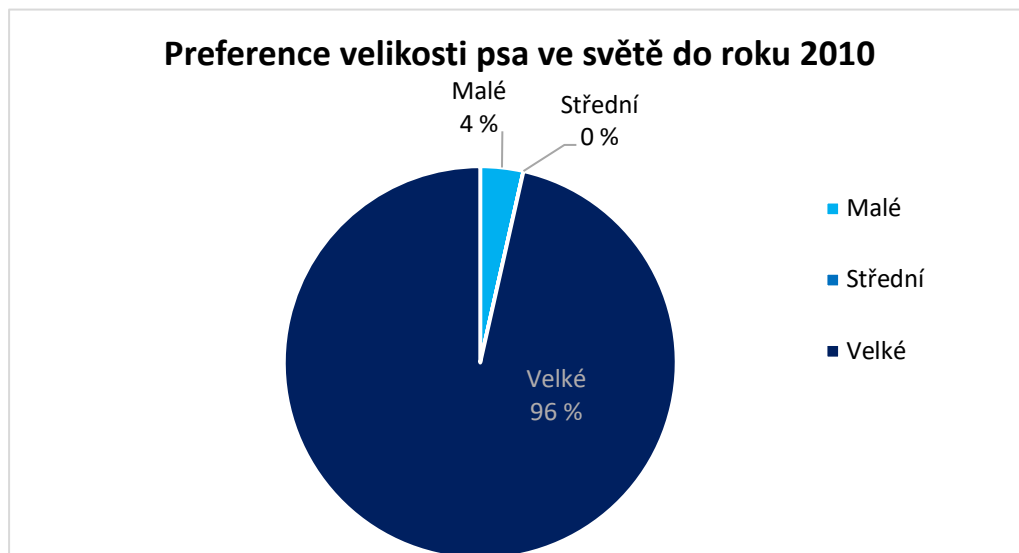
Graf č. 12: Preference barvy srsti v ČR v letech 2011-2020 (graf vlastní)

V České republice se podle dat z organizací preference barvy srsti asistenčních psů na rozdíl od zbytku světa změnila výrazněji, protože ačkoliv preference světlé barvy do roku 2010 byla 53 %, tak v letech 2011-2020 už pouze 35 %. Co se týče tmavé barvy srsti, tak ta se během těchto období výrazně nezměnila, ale zvýšila se opět stejně jako ve světě popularita vícebarevné kombinace srsti, která se v letech 2011-2020 zdvojnásobila oproti období do roku 2010.

Vývoj preference velikosti asistenčních psů ve světě

Graf č. 13: Preference velikosti psa ve světě do roku 2010 (graf vlastní)

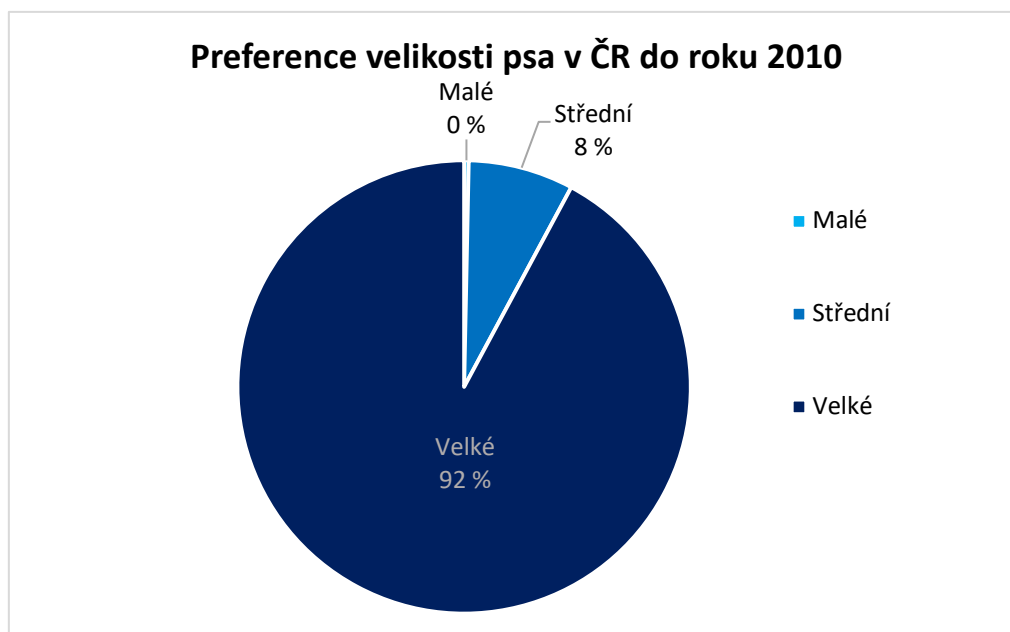
Graf č. 14: Preference velikosti psa ve světě v letech 2011-2020 (graf vlastní)

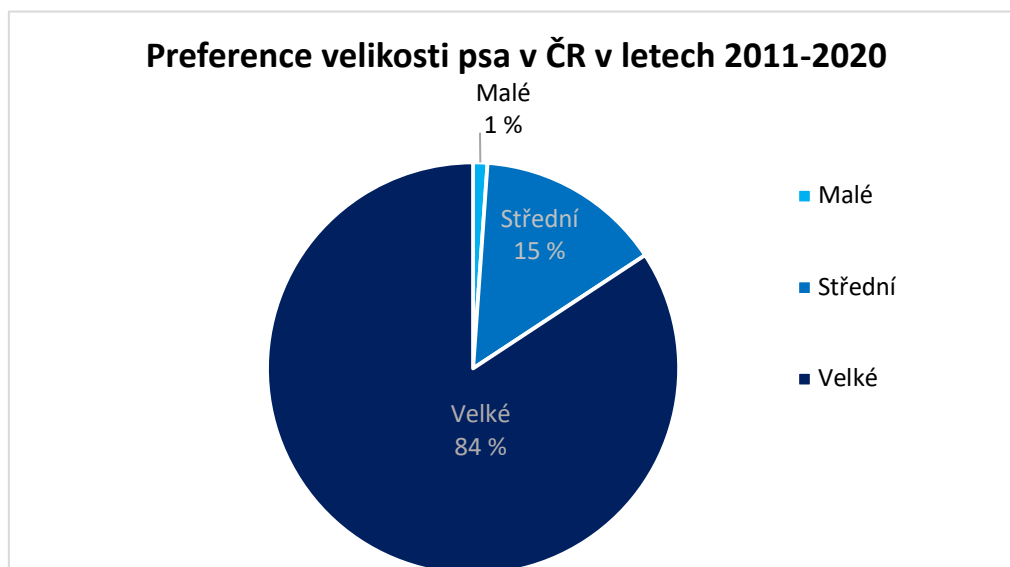
Preference velikosti psa se dle světových vědeckých studií téměř neměnila a dle těchto studií se mezi asistenční psy řadila pouze velká plemena. Občas do své studie zařadili také malá plemena jako například čivavy či střední plemena, ale většina studií se zabývala pouze velkými plemeny jako jsou němečtí ovčáci, labradorští retrievři, zlatí retrievři, jejich kříženci a další.

Vývoj preference velikosti asistenčních psů v České republice

Graf č. 15: Preference velikosti psa v ČR do roku 2010 (graf vlastní)

Graf č. 16: Preference velikosti psa v ČR v letech 2011-2020 (graf vlastní)

Z dat českých organizací víme, že se v České republice nejvíce využívají plemena jako labradorský a zlatý retrívr, tudíž populární, a především v popředí jsou velká plemena asistenčních psů. V letech 2011-2020 však stoupla obliba nejen malých plemen, ale také středních jako jsou například border kolie, proto obliba velkých plemen v posledním desetiletí mírně klesla (o 8 %).

6 Diskuze

Asistenční pes je zvíře, které je speciálně vycvičeno k provádění různých úkonů, jenž pomáhají jednotlivci s handicapem (Audrestch et al., 2015). A stávají se jimi většinou velká plemena s vyšší kohoutkovou výškou jako například labradorští retrívři, zlatí retrívři či border kolie. A to z důvodu, že lidé s poruchou pohyblivosti mají často problémy se sníženou mobilitou či jim zcela chybí (Gazzano et al., 2008).

Využívání labradorských retrívrů jako asistenčních psů se stále v průběhu let ve světě i v České republice drží na předních příčkách, totéž platí o zlatých retrívrích. Důvodem může být to, že byli vyhodnoceni jako nejméně bojácní, nervově stabilnější, ochotnější spolupracovat, odvážnější, přívětivější a měli také slabší reakce například na výstřel zbraně. Oproti tomu němečtí ovčáci zažili v posledních letech propad v popularitě, což může být způsobeno tím, že němečtí ovčáci jsou více agresivní, bojácní a je u nich výrazná ostrost, obrana, a právě proto jsou němečtí ovčáci vyřazeni z výcviku nejčastěji z behaviorálních důvodů (Goddard et Beilharz, 1985; Wilsson et Sundgren, 1997a; 1997b; Ennik et al., 2006; Caron-Lormier et al., 2016). Avšak v České republice němečtí ovčáci nikdy hojně využívání nebyli a stále se drželi okolo 2 %. Oproti propadu německých ovčáků ve světě se naopak zvýšilo využívání kříženců jako asistenčních psů. Nejčastěji používanými kříženci jsou kříženci labradorského a zlatého retrívra, zlatého retrívra a pudla a další. Dle Hoffman (2013) je důvodem úspěchu kříženců dědičnost kombinace potřebných vlastností, a proto se pro výběr psa nepoužívá konkrétní plemeno, ale vždy konkrétní jedinec. Ennik et al. (2006) uvedli, že kříženci labradorského a zlatého retrívra měli nejvyšší pravděpodobnost absolvování výcviku.

Asistenčními psy se většinou stávají velká plemena, a to z důvodu, že handicapovaní lidé mají často problémy s rovnováhou a potřebují mít ve svém psovi oporu (Gazzano et al., 2008). To je jeden z důvodů, proč se právě velká plemena drží v popředí zájmu. Obecně se dle Parenti et al. (2013) a Yamamoto et al. (2015) počet asistenčních psů v posledních desetiletích prudce zvýšil. K tomuto nárůstu významně přispěl i zájem ve využívání malých plemen. Obecně lze říci, že do menších bytových prostor a pro starší osoby jsou vhodnější menší psi, kteří jsou lépe ovladatelní, lépe se přizpůsobí, jsou více společenští, reaktivní a aktivní.

Nárůst středních plemen, především tedy border kolií, ale dále také australských ovčáků či různých kříženců přispěl k větší oblibě vícebarevných kombinací srsti psa, ale stále platí, že přetrvává trend světlé barvy srsti, což je především díky zlatým retrívrům a světlým labradorským retrívrům, avšak tento trend v posledních letech právě díky zvýšení popularity vícebarevné srsti psa klesá. Zvýšení popularity vícebarevné srsti psa ve světě přispělo k výraznému snížení počtu asistenčních psů tmavé barvy srsti, a to až o 31 %. Naopak v České republice k tomuto poklesu tmavé barvy srsti nedošlo a obliba tmavé barvy srsti se zvýšila na úkor světlé barvy, která v České republice oproti letům do roku 2010 klesla až o 20 %, což může být způsobeno zvýšeným zájmem o flat coated retrívry, ale také o tmavou barvu srsti labradorského retrívra.

Preference klientů při výběru pohlaví asistenčního psa dá se říci, že je zhruba 50 % na 50 %. Lidem záleží spíše na povaze a plemeni daného psa než na pohlaví, a to dokazuje i to, že ve světě, přestože mírně převyšuje zájem o psy, tak to není nijak významný rozdíl (do roku 2010 rozdíl 4 %, v letech 2011-2020 rozdíl 8 %). V České republice, přestože do roku 2010 převyšovaly spíše feny, tak v posledních letech se to obrátilo a převažuje zájem o psy ovšem

pouze s malým rozdílem, jelikož v letech 2011-2020 bylo předáno 45 % fen a 55 % asistenčních psů. Samozřejmě záleží také na plemeni daného psa, jelikož Wilsson et Sundgren (1997a; 1997b) ve svých výzkumech zjistili, že zatímco psi německých ovčáků spolupracují obecně lépe než feny, tak u labradorských retrívřů je tomu naopak. S čímž přišel také Svartberg (2002), který zkoumal německé ovčáky a belgické ovčáky (tervueren) podle něhož psi měli vyšší skóre než feny. S podobným tvrzením přišli také Ennik et al. (2006), kteří tvrdili, že vyšší pravděpodobnost dokončení výcviku byla u fen labradorského retrívra, ale u fen německého ovčáka a křížence labradorského a zlatého retrívra tomu bylo naopak. Ve svém dalším výzkumu Wilsson et Sundgren (1998), v němž studovali pouze německé ovčáky, tak přišli s tvrzením, že feny potřebovaly oproti psům mnohem méně času na různé úkoly, byly více aktivní a strávily více času v přítomnosti člověka než psi. Takže obecně lze říci, že záleží na konkrétním plemeni než přímo na pohlaví.

7 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo z dostupných odborných, vědeckých zdrojů a z dat českých organizací vypracovat přehled plemen asistenčních psů, která se nejvíce využívala během posledních dvaceti let.

Přehled plemen asistenčních psů v této práci se týkal nejen zahraničí, ale také českých organizací, přičemž mezi další dílčí výsledky patřila preference klientů a organizací při výběru pohlaví, barvy srsti a velikosti psa. Vzhledem k vysoké ceně a zdlouhavému procesu výcviku asistenčních psů je nezbytné vědět, který pes se pro výcvik nejlépe hodí, nevhodní jedinci by měli být rozpoznáni co nejdříve. Vhodní adepti na výcvik by měli být především přizpůsobiví, neměli by vykazovat známky agrese či strachu a neměli by se nechat rozpylovat ostatními psy.

Z metodiky a výsledků bylo patrné, že ve světových organizacích byl během posledních let významný rozdíl především ve výběru plemen. Ve světě stále více využívalo labradorských retrívrů, zlatých retrívrů, ale také jejich kříženců či kříženců jiných plemen psů. Avšak oproti nim němečtí ovčáci, kteří se do roku 2010 vždy drželi v popředí a byli hojně využíváni, tak v posledním desetiletí zažili výrazný propad. Zatímco v České republice němečtí ovčáci využíváni nebyli a drželi se okolo 2 %. U nás stáli v popředí především labradorští a zlatí retrívři a jediný nárůst byl v popularitě border kolií či flat coated retrívrů. Nárůst popularity border kolií způsobil také růst popularity středních plemen a vícebarvených variet srsti. Z nárůstu obliby flat coated retrívrů lze usuzovat, že jsou stále více oblíbeni psi s tmavou barvou srsti.

Přestože se ve zahraničních organizacích využívají také psi z útulků, v českých organizacích je vyloučeno, aby organizace zabývající se výcvikem asistenčních psů přijala psa z útulku, jelikož u něj není možné dohledat původ, zejména z hlediska povahových vlastností zděděných po předcích. Nejen psi z útulků, ale také některá další plemena se u nás oproti zahraničí téměř nevyskytují. Výjimky jsou přípustné jedině v případech, pokud je daný jedinec povahově vhodný pro svou službu a byl již v majetku handicapovaného majitele. Tudiž byl speciálně vycvičen přímo na míru svému majiteli. To se stalo například v organizaci Helppees, kde v roce 2004 vycvičili asistenčního-signalního rotvajlera pro majitelku, která trpěla vážným kardiovaskulárním onemocněním či v roce 2007 vodícího bernardýna.

Ve výzkumu této bakalářské práce by bylo možné dále pokračovat v rámci navazující diplomové práce. Na tuto práci by se dalo navázat například tím, že by se zjištěné údaje v této práci rozšířily a zjistilo se, které skupiny asistenčních psů se předávají klientům nejčastěji.

8 Literatura

- Allen, K. M., Blascovich, J. 1996. The value of service dogs for people with severe ambulatory disabilities: A randomized controlled trial. *JAMA: The Journal of the American Medical Association*. **275** (13). 1001–1006.
- Arata, S., Kaneko, F., Momozawa, Y., Ogata, N., Yoshizawa, S., Fukui, R., Tawada, S., Nakamura, T., Kikusui, T., Takeuchi, Y., Mori, Y. 2007. 33: Search for temperament-associated genes in guide dogs. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*. **2**. 97-98.
- Arata, S., Momozawa, Y., Takeuchi, Y., Mori, Y. 2010. Important Behavioral Traits for Predicting Guide Dog Qualification. *Journal of Veterinary Medical Science*. **72** (5). 539-545.
- Asher, L., Blythe, S., Roberts, R., Toothill, L., Craigon, P. J., Evans, K. M., Green, M. J. England, G. C. W. 2013. A standardized behavior test for potential guide dog puppies: Methods and association with subsequent success in guide dog training. *Journal of Veterinary Behavior-Clinical Applications and Research*. **8**. 431-438.
- Asp, H. E., Fikse, W. F., Nilsson, K., Strandberg, E. 2015. Breed differences in everyday behaviour of dogs. *Applied Animal Behaviour Science*. **169**. 69-77.
- Audrestch, H. M., Whelan, C. T., Grice, D., Asher, L., England, G. C. W., Freeman, S. L. 2015. Recognizing the value of assistance dogs in society. *Disability and Health Journal*. **8** (4). 469-474.
- Batt, L. S., Batt, M. S., Baguley, J. A., McGreevy, P. D. 2008a. Factors associated with success in guide dog training. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*. **3** (4). 143-151.
- Batt, L. S., Batt, M., Baguley, J. A., McGreevy, P. 2008b. The effects of structured sessions for juvenile training and socialization on guide dog success and puppy-raiser participation. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*. **3** (5).
- Batt, L., Batt, M., Baguley, J., McGreevy, P. 2010. Relationships between puppy management practices and reported measures of success in guide dog training. *Journal of Veterinary Behavior-Clinical Applications and Research*. **5** (5). 240-246.
- Bendová, P., Jeřábková, K., Růžičková, V. 2006. *Kompenzační pomůcky pro osoby se specifickými potřebami*. Olomouc. 104 s. ISBN: 80-244-1436-8.
- Berg, L., Schilder, M. B. H., Knol, B. W. 2003. Behavior Genetics of Canine Aggression: Behavioral Phenotyping of Golden Retrievers by Means of an Aggression Test. *Behavior Genetics*. **33**. 469–483.

- Bogaerts, E., Moons, C. H. P. H., Nieuwerburgh, F.W., Peelman, L., Saunders, J. H., Broeckx, B. J. G. 2019. Rejections in an non-purpose bred assistance dog population: Reasons, consequences and methods for screening. *PLoS One*. **14** (6).
- Brassil, B., Brassil D. 2005. *Excel Preliminary Legal Studies*. Pascal Press. Glebe. Australia. p.320. ISBN: 1-74020-087 X.
- Bremhorst, A., Mongillo, P., Howell, T., Marinelli, L. 2018. Spotlight on Assistance Dogs- Legislation, Welfare and Research. *Animals: an open access journal from MDPI*. **8** (8). 129.
- Brooks, H., Rushton K., Walker S., Lovell K., Rogers A. 2016. Ontological security and connectivity provided by pets: a study in the selfmanagement of the everyday lives of people diagnosed with a long-term mental health condition. *BMC Psychiatry* **16**. 409.
- Caron-Lormier, G., Harvey, N. D., England, G. C. W., Asher, L. 2016. Using the incidence and impact of behavioural conditions in guide dogs to investigate patterns in undesirable behaviour in dogs. *Scientific Reports*. **6** (23860). 1-9.
- Davis, B. W., Natrass, K., O'Brien, S., Patronek, G., MacCollin, M. 2004. Assistance dog placement in the pediatric population: Benefits, risks, and recommendations for future application. *Anthrozoös: A multidisciplinary journal of the interactions of people and animals*. **17** (2). 130-145.
- Duffy, D. L., Hsu, Y., Serpell, J. A. 2008. Breed differences in canine aggression. *Applied Animal Behaviour Science*. **114** (3-4). 441-460.
- Duffy, D. L., Serpell, J. A. 2012. Predictive validity of a method for evaluating temperament in young guide and service dogs. *Applied Animal Behaviour Science*. **138** (1-2). 99-109.
- Ennik, I., Liinamo, A. E., Leighton, E., Aredonk, J. 2006. Suitability for field srvice in 4 breeds of guide dogs. *Journal of Veterinary Behavior*. **1** (2). 67-74.
- Evans, K. M., Lewis, T. W., Asher, L., Blythe, S., Bottomley, M., Tootill, L., Roberts, R., Whiteside, H., England, G. C. W., Blott, S. C. 2015. Genetic evaluation of traits in a standardized behavioral test for potential guide dog puppies using crossbreed models. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*. **10** (6). 459-464.
- Fallani, G., Previde, E. P., Valsecchi, P. 2006. Do disrupted early attachments affect the relationship between guide dogs and blind owners? *Applied Animal Behaviour Science*. **100** (3-4). 241-257.
- Fitzgerald, S. G., Collins. M. D., 2005. The working life of service dogs: Companionship, assistance, and love. *Rehab & Community Care Medicine*. Fall. 18-19.
- Galetová, Z. 2008. *Problematika asistenčních psů v ČR*. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha. 128 s. ISBN: 978-80-7416-015-8.

- Gazzano, A., Mariti, C., Sighieri, C., Ducci, M., Ciceroni, C., McBride, E. A. 2008. Survey of undesirable behaviors displayed by potential guide dogs with puppy walkers. *Journal of Veterinary Beha.* **3** (3). 104-113.
- Goddard, M. E., Beilharz, R. G. 1982. Genetic and environmental-factors affecting the suitability of dogs as guide dogs for the blind. *Theoretical and Applied Genetics.* **62**. 97-102.
- Goddard, M. E., Beilharz, R. G. 1983. Genetics of traits which determine the suitability of dogs as guide-dogs for the blind. *Applied Animal Ethology.* **9**. 299-315.
- Goddard, M. E., Beilharz, R. G. 1985. A multivariate analysis of the genetics of fearfulness in potential guide dogs. *Behavior Genetics.* **15**. 69–89.
- Hall, S. S., MacMichael, J., Turner, A., Mills, D. S. 2017. A survey of the impact of owning a service dog on quality of life for individuals with physical and hearing disability: a pilot study. *Health and Quality of Life Outcomes.* **15** (1).
- Hart, L. A., Hart, B. L., Bergin, B. 1987. Socializing Effects of Service Dogs for People with Disabilities. *Anthrozoos: A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People.* **1** (1). 41-44.
- Harvey, N. D., Craigon, P. J., Sommerville, R., McMillan, C., Green, M., England, G. C. W., Asher, L. 2016. Test-retest reliability and predictive validity of a juvenile guide dog behavior test. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research.* **11**. 65-76.
- Hoffman, M. 2013. *Lend me an ear: The temperament, selection, and training of the hearing dog.* Dogwise Publishing. Wenatchee, WA. p.220. ISBN: 978-1-61781-121-0.
- Hovan, R. 2004. Understanding Cancer in Golden Retrievers. *Journal of the American Medical Association.* **292** (12). 1480–1489.
- Hron, P. 2000. Jak vyšetřovat oční pozadí u psa. *Pes přítel člověka.* **10**. 8.
- Chur-Hansen, A., Werner, L. -K., McGuinness, C., Hazel, S. 2015. The Experience of Being a Guide Dog Puppy Raiser Volunteer: A Longitudinal Qualitative Collective Case Study. *Animals.* **5** (1). 1-12.
- Jones, A. C., Gosling, S. D. 2005. Temperament and personality in dogs (*Canis familiaris*): A review and evaluation of past research. *Applied Animal Behaviour Science.* **95** (1-2). 1-53.

- Kealy, R. D., Lawler, D. F., Ballam, J. M., Lust, G., Biery, D. N., Smith, G. K., Mantz, S. L. 2000. Evaluation of the effect of limited food consumption on radiographic evidence of osteoarthritis in dogs. *Journal of the American Veterinary Medical Association*. **217** (11). 1678–1680.
- Kirberger, R. M., Fourie, S. L. 1998. Elbow dysplasia in the dog: pathophysiology, diagnosis and control: review article. *Journal of the South African Veterinary Association*. **69** (2). 43–54.
- Koda, N. 2001. Inappropriate behavior of potential guide dogs for the blind and coping behavior of human raisers. *Applied Animal Behaviour Science*. **72**. 79-87.
- Lane, D. R., McNicholas, J., Collis, G. M., 1998. Dog for the disabled: benefits to recipients and welfare of the dog. Elsevier. (59). 49-60 s. ISSN: 0168-1591
- Mizukoshi, M., Kondo, M. Nakamura, T. 2008. Evaluation of the potential suitability of guide dog candidates by continuous observation during training. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*. **3**. 193-198.
- Moxon, R., Whiteside, H., England, G. C. W. 2016. Incidence and impact of dog attacks on guide dogs in the UK: an update. *Veterinary Record*. **178** (15).
- Naderi, S., Miklósi, Á., Dóka, A., Csányi, V. 2001. Co-operative interactions between blind persons and their dogs. *Applied Animal Behaviour Science*. **74**. 59-80.
- Nicholas, W. F. 2009. *Introduction to Veterinary Genetics*. Blackwell Publishing Ltd. Oxford. p. 328. ISBN: 9781405168328.
- Ostermeier, M. 2010. History of Guide Dog Use by Veterans. *Military Medicine*. **175** (8). 587-593.
- Ostrander, E., A, Giger, U., Lindblad-Toh, K. 2006. *The dog and its genome*. Cold Spring Harbor Laboratory Press; Cold Spring Harbor, NY. p.584. ISBN: 0-87969-742-3.
- Parenti, L., Foreman, A., Meade, B. J., Wirth, O. 2013. A revised taxonomy of assistance animals. *Journal of Rehabilitation Research and Development*. **50** (6). 745-756.
- Parenti, L., Wilson, M., Foreman, A. M., Wirth, O., Meade, B. J. 2015. Selecting Quality Service Dogs: Part 1: Morphological and Health Considerations. *The APDT chronicle of the dog*. 71–77.
- Robinson, L. M., Skiver Thompson, R., Ha, J. C. 2016. Puppy Temperament Assessments Predict Breed and American Kennel Club Group but Not Adult Temperament. *Journal of Applied Animal Welfare Science*. **19** (2). 101-114.

- Sachs-Ericsson, N., Hansen, N. K., Fitzgerald, S. 2002. Benefits of assistance dogs: A review. *Rehabilitation Psychology*. **47** (3). 251–277.
- Serpell, J. A. Hsu, Y. 2001. Development and validation of a novel method for evaluating behavior and temperament in guide dogs. *Applied Animal Behaviour Science*. **72**. 347-364.
- Shaffer, L. G., Ramirez, C. J., Phelps, P., Aviram, M., Walczak, M., Bar-Gal, G. K., Ballif, B. C. 2018. An international genetic survey of breed-specific diseases in working dogs from the United States, Israel, and Poland. *Cytogenetic and Genome Research*. **153**. 198-204.
- Stace, L.B. 2016. Welcoming max: increasing pediatric provider knowledge of service dogs. *Complement. Complementary Therapies in Clinical Practice*. **24**. 57–66.
- Svartberg, K. 2002. Shyness-boldness predicts performance in working dogs. *Applied Animal Behaviour Science*. **79** (2). 157-174.
- Svartberg, K., Forkman, B. 2002. Personality traits in the domestic dog (*Canis familiaris*). *Applied Animal Behaviour Science*. **79** (2). 133-155.
- Takeuchi, Y., Hashizume, C., Arata, S., Inoue-Murayama, M., Maki, T., Hart, B. L. Mori, Y. 2009. An approach to canine behavioural genetics employing guide dogs for the blind. *Animal Genetics*. **40**. 217-224.
- Taylor, K. D. Mills, D. S. 2006. The development and assessment of temperament tests for adult companion dogs. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*. **1**. 94-108.
- Tomkins, L. M., Thomson, P. C., McGreevy, P. D. 2011. Behavioral and physiological predictors of guide dog success. *Journal of Veterinary Behavior-Clinical Applications and Research*. **6**. 178-187.
- Tomkins, L. M., Thomson, P. C., McGreevy, P. D. 2012. Associations between motor, sensory and structural lateralisation and guide dog success. *The Veterinary Journal*. **192** (3). 359-367.
- Waaij, E. H., Wilsson, E., Strandberg, E. 2008. Genetic analysis of results of a Swedish behavior test on German Shepherd Dogs and Labrador Retrievers. *Journal of Animal Science*. **86**. 2853-2861.
- Walther, S., Yamamoto, M., Garcia, A., Willits, N. H., Hart, L. A. 2017. Assistance Dogs: Historic Patterns and Roles of Dogs Placed by ADI or IGDF Accredited Facilities and by Non-Accredited U.S. Facilities. *Frontiers in Veterinary Science*. **4**.
- Weiss, E., Greenberg, G. 1997. Service dog selection tests: Effectiveness for dogs from animal shelters. *Applied Animal Behaviour Science*. **53** (4). 297-308.

- Weiss, E. 2002. Selecting Shelter Dogs for Service Dog Training. *Journal of Applied Animal Welfare Science*. **5** (1). 43-62.
- Wilsson, E., Sundgren, P. E. 1997a. The use of a behaviour test for the selection of dogs for service and breeding, I: Method of testing and evaluating test results in the adult dog, demands on different kinds of service dogs, sex and breed differences. *Applied Animal Behaviour Science*. **53** (4). 279-295.
- Wilsson, E., Sundgren, P. E. 1997b. The use of a behaviour test for the selection of dogs for service and breeding, II: Heritability for tested parameters and effect of selection based on service dog characteristics. *Applied Behavior Science*. **54** (2-3). 235-241.
- Wilsson, E., Sundgren, P. E. 1998. Behaviour test for eight-week old puppies—heritabilities of tested behaviour traits and its correspondence to later behaviour. *Applied Animal Behaviour Science*. **58** (1-2). 151-162.
- Winkle, M., Crowe, T. K., Hendrix, I. 2011. Service dogs and people with physical disabilities partnerships: A systematic review. *Occupational Therapy International*. **19** (1). 54–66.
- Yamamoto, M., Lopez, M. T., Hart, L. A. 2015. Registrations of Assistance Dogs in California for Identification Tags: 1999–2012. *PLoS One*. **10** (8).
- Zlotnick, M., Corrigan, V., Griffin, E., Alayon, M., Hungerford, L. 2019. Incidence of health and behavior problems in service dog candidates neutered at various ages. *Frontiers in Veterinary Science*. **6**. 334.

Internetové zdroje:

- Assistance Dogs Europe. [online]. 2020. Assistance Dogs Europe. [cit. 2020-08-23]. Dostupné z <<https://assistancedogseurope.org/>>
- Assistance Dogs International. What is accreditation. [online]. 2021. Assistance Dogs International. [cit. 2021-01-15]. Dostupné z <<https://assistancedogsinternational.org/standards/what-is-accreditation/>>
- Canine Partners. Applying for a canine partner. [online]. 2021. Canine Partners. [cit. 2021-01-15]. Dostupné z <<https://caninepartners.org.uk/contact-us/apply-for-a-canine-partner/>>
- ČESKO. Zákon č. 501 ze dne 13. listopadu 2020 na ochranu zvířat proti týrání. In: Sbíрка zákonů České republiky. 2020. částka 50. Dostupné také z <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-501/>>
- ČESKO. Zákon č. 302 ze dne 16. srpna 2017 o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon). In: Sbíрка zákonů České republiky. 2017. částka 57. Dostupné také z <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-302>>

- ČESKO. Vyhláška 388 ze dne 29. listopadu 2011 o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením. In: Sbírka zákonů České republiky. 2011. částka 136. Dostupné také z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-388>>.
- ČESKO. Zákon č. 228 ze dne 14. srpna 2019 o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů. In: Sbírka zákonů České republiky. 2019. částka 98. Dostupné také z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2019-228>>.
- Die "Qualitätskriterien zur Auswahl, Ausbildung und Kostenübernahme für Blindenführhunde". Deutscher Verein für Blindenführhunde und Mobilitätshilfen [online], [cit. 2021-01-19] Dostupné z: <<http://www.dvbm.de/recht8.htm>>
- Habáň, P. O dotace mohou nově žádat i organizace, které cvičí asistenční psy pro lidi s postižením [online]. MPSV. 2020 [cit. 2020-08-22]. Dostupné z <<https://www.mpsv.cz/cs/28891>>.
- Helpes-Centrum výcviku psů pro postižené, o.p.s. 2020a. Helpes [online]. [b.r.] [cit. 2020-08-22]. Dostupné z <<http://www.helpes.cz/psi-pomocnici/casto-kladene-otazky-a-odpovedi/>>.
- Helpes-Centrum výcviku psů pro postižené, o.p.s. 2020b. Helpes [online]. [b.r.] [cit. 2020-08-24]. Dostupné z <<https://helpes.cz/psi-pomocnici/vhodna-plemena-pro-vycvik/>>.
- International Guide Dog Federation. About Us. 2020a. [online]. [cit. 2020-08-23]. Dostupné z: <<https://www.igdf.org.uk/about-us/facts-and-figures/statistics/>>
- International Guide Dog Federation. Statistics. 2020b. [online]. [cit. 2020-08-23]. Dostupné z: <<https://www.igdf.org.uk/about-us/facts-and-figures/statistics/>>
- Paws with a cause. [online]. Service dogs. 2021. Paws with a cause. [cit. 2021-01-15]. Dostupné z: <<https://www.pawswithacause.org/what-we-do/assistance-dogs/service-dogs/>>
- Pes pro Tebe, z. s. [online]. 2020a. Pes pro Tebe. Praha. [cit. 2020-08-23]. Dostupné z: <<http://www.pesprotebe.com/o-nas,1.html>>
- Pes pro Tebe, z. s. [online]. 2020b. Pes pro Tebe. Praha. [cit. 2020-08-24]. Dostupné z: <<http://www.pesprotebe.com/vyber-plemene,33.html>>
- Pestrá společnost, o. p. s. [online]. 2020. Pestrá společnost. Praha. [cit. 2020-08-23]. Dostupné z: <<https://www.pestra.cz/z-lasky-k-lidem-i-psum>>
- Pilot dogs. [online]. 2020a. Pilot dogs. Columbus. [cit. 2020-08-23]. Dostupné z: <<https://www.pilotdogs.org/about-us/>>
- Pilot dogs. [online]. 2020b. Pilot dogs. Columbus. [cit. 2020-08-23]. Dostupné z: <<https://www.pilotdogs.org/guide-dog-breeds/>>

- Pomocné tlapy, o. p. s. [online]. 2020. Pomocné tlapy. Starý Plzenec. [cit. 2020-08-23]. Dostupné z: <<http://www.pomocnetlapky.cz/cz/o-spolecnosti-pomocne-tlapky/>>
- Psí úsměv. [online]. 2021. Psí úsměv. Pardubice. [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: <<https://psiusmev.cz/media/vycvik-a-vychova-asistencnich-psu>>
- SONS, Středisko výcviku vodících psů. [online]. 2020. SONS, Středisko výcviku vodících psů. Praha 5. [cit. 2020-11-19]. Dostupné z: <<https://www.vodicipsi.cz/main/kdo-jsme.php>>
- Škola pro výcvik vodících psů, s.r.o. [online]. 2020. Škola pro výcvik vodících psů. Vojkovic. [cit. 2020-08-23]. Dostupné z: <<https://www.vycvikvodichpsu.cz/vodici-psi/plemena-psu/>>
- The Guide Dogs for the Blind Association. 2020a. Become A Volunteer Guide Dogs Boarder [online]. Hillfields. [cit. 2020-08-23]. Dostupné z: <<https://www.guidedogs.org.uk/how-you-can-help/volunteering-for-guide-dogs/volunteer-role-descriptions/boarder/>>.
- The Guide Dogs for the Blind Association. 2020b. The History Of Guide Dogs [online]. Hillfields. [cit. 2020-08-24]. Dostupné z: <<https://www.guidedogs.org.uk/about-us/national-breeding-centre/what-the-national-breeding-centre-does/our-breeds/>>.
- The Seeing Eye, Inc. 2020. History [online]. Morristown. [cit. 2020-08-23]. Dostupné z: <<http://www.seeingeye.org/about-us/history.html>>.

9 Seznam grafů

Graf č.1: Plemena využívaná do roku 2010 (graf vlastní)

Graf č. 2: Plemena využívaná v letech 2011–2020 (graf vlastní)

Graf č. 3: Plemena využívaná v ČR do roku 2010 (graf vlastní)

Graf č. 4: Plemena využívaná v ČR v letech 2011–2020 (graf vlastní)

Graf č. 5: Preference pohlaví ve světě do roku 2010 (graf vlastní)

Graf č. 6: Preference pohlaví ve světě v letech 2011–2020 (graf vlastní)

Graf č. 7: Preference pohlaví v ČR do roku 2010 (graf vlastní)

Graf č. 8: Preference pohlaví v ČR v letech 2011–2020 (graf vlastní)

Graf č. 9: Preference barvy srsti ve světě do roku 2010 (graf vlastní)

Graf č. 10: Preference barvy srsti ve světě v letech 2011–2020 (graf vlastní)

Graf č. 11: Preference barvy srsti v ČR do roku 2010 (graf vlastní)

Graf č. 12: Preference barvy srsti v ČR v letech 2011–2020 (graf vlastní)

Graf č. 13: Preference velikosti psa ve světě do roku 2010 (graf vlastní)

Graf č. 14: Preference velikosti psa ve světě v letech 2011–2020 (graf vlastní)

Graf č. 15: Preference velikosti psa v ČR do roku 2010 (graf vlastní)

Graf č. 16: Preference velikosti psa v ČR v letech 2011–2020 (graf vlastní)